Yıl 16 | Sayı 24 | Bahar 2018 ✻ Year 16 | Issue 24 | Spring 2018
ISSN: 2148-0877

Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı

The Turkish Yearbook of Çanakkale Studies

Eylem Tekemen Altındaş	19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Yaşanan Kuraklığın Ankara'ya Yansıması
Bilgin Güngör	Bir Ütopyacı İtkinin Yansımaları: Sait Faik Abasıyanık'ın Edebi Eserlerinde Ütopya
Ömer Kul	1949 Sonrası Hariçte Doğu Türkistan Davası ve Tayvan Yönetiminin Tutumu
Mehmet Ali Yolcu	Geleneksel Ekolojik Bilgi Bağlamında Çanakkale Halk Botaniği
Semiha Altıer	Çanakkale'de Osmanlı Dönemi Tasavvuf Ortamının İzleri: Tarîkat Yapıları
Yavuz Selim Çeloğlu	Çanakkale Cephesi'nde 5'inci Ordu Menzil Teşkilatı
Metin Ünver	Courtgi (Gürcü) Bahr-i Sefid (L'egee) Vapur Kumpanyası, 1883-1911
Kübra Ekiz Barış	Bozcaada Kimisis Teodoku Rum Ortodoks Kilisesi
Erkin Akan	Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Londra Konferansı (21 Şubat 1921-12 Mart 1921)
Volkan Marttin	Arşiv ve Hatırat Kayıtlarına Göre Muallim Necati Bey'in Savaş Fotoğrafçısı Olarak Görevlendirilmesi ve Diğer Fotoğrafçılık Faaliyetleri
Müge Kübra Oğuz & Şerif Korkmaz	Lapseki Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerine Bazı Tespitler ve Değerlendirmeler (1845)
Gürhan Yellice	Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Kadınını Modernleştirme Girişimleri, Türk ve Dünya Basını (1926-1934)
Neriman Ersoy Hacısalihoğlu	19. Yüzyılda Burgaz Kasabasının Gelişimi ve Karadeniz Ticaretindeki Önemi
Ebubekir S. Şahin	Şairle Sultan Arasında 'İltifat': Fuzulî'nin Kanunî Medhiyeleri

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Atatürk ve Çanakkale Savaşlarını Araştırma Merkezi
AÇASAM 1992
Çanakkale Onsekiz Mart University
Atatürk and Gallipoli Campaign Research Centre

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK VE ÇANAKKALE SAVAŞLARINI ARAŞTIRMA MERKEZİ

Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı

The Turkish Yearbook of Çanakkale Studies

Yıl / Year **16** Sayı / Number **24** Bahar / Spring **2018**

ISSN: 2148-0877

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

ATATÜRK VE ÇANAKKALE SAVAŞLARINI ARAŞTIRMA MERKEZİ

Yayın İsmi: Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı
Publication Name: *The Turkish Yearbook of Çanakkale Studies*

Yayın Türü: Süreli Hakemli Yayın
Publication Type: *Periodical Peer-Reviewed Publication*

Yayın Şekli: Yılda iki kez, Türkçe ve İngilizce
Publication Form: *Twice a Year, in Turkish and English*

ISSN: 2148-0877

Sahibi: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi adına Rektör Prof. Dr. Yücel ACER
Owner: *On behalf of the Çanakkale Onsekiz Mart University, Prof. Yücel ACER*

Dergi Hakkında: Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, yılda iki kez yayınlanan hakemli bir dergidir. Gönderilen yazılar yayın kurulunda incelendikten sonra konunun uzmanı iki hakemin, gerekli görüldüğü takdirde üçüncü bir hakemin değerlendirmesi ve yayın kurulunun onayıyla yayınlanır. Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı'nda yayınlanan yazılarda savunulan fikirler yazarlarına aittir. Derginin tüm hakları saklıdır. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar dışında önceden yazılı izin alınmaksızın hiçbir iletişim, kopyalama sistemi kullanılarak yeniden basılamaz.

About The Journal: *The Turkish Yearbook of Çanakkale Studies is a peer-reviewed journal published twice a year. After the evaluation of the editorial board, the submitted papers are delivered to two, or three if need be, referees specialized in the related issue. Upon the approval of the editorial board, the paper is published. Ideas defended in the papers published in The Turkish Yearbook of Çanakkale Studies belong to the authors. All Rights Reserved. No part of this publication may be reproduced, stored or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form, or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior written permission of the editors.*

Tarayan İndeksler/Indexing:
Modern Language Association (MLA)
International Institute of Organized Research (I2OR)
Eurasian Scientific Journal Index (ESJI)
Scientific Indexing Services (SIS)
Index Islamicus
Tübitak-Ulakbim Tr Dizin (Sosyal Bilimler Veri Tabanı)
Türk Eğitim İndeksi
Sosyal Bilimler Atıf Dizini (SOBIAD)
Akademik Türk Dergileri İndeksi
Akademik Araştırmalar İndeksi
Arastirmax Bilimsel Yayın İndeksi

İletişim/Contact:

Adres: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Terzioğlu Yerleşkesi
Fen Edebiyat Fakültesi 17100 Merkez/ÇANAKKALE
Tel: (+90) (286) 2180018 - 1726 | **Faks:** (+90) (286) 2180533
Erişim: www. canakkalearastirmalari.comu.edu.tr | **E-posta:** canakkalearastirmalari@comu.edu.tr

Teknik Hazırlık/Technical Preparation: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Matbaası
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Terzioğlu Kampüsü, Çanakkale
Tel: 0286 218 00 18 | **Faks:** 0286 218 26 16 | **E-Posta:** matbaa@comu.edu.tr

Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı
The Turkish Yearbook of Çanakkale Studies

Yazı İşleri Müdürü/Editors
Doç. Dr. Özkan KESKİN
Doç. Dr. Murat KARATAŞ

Editör Yardımcısı/Assisting Editor
Öğr. Gör. Barış BORLAT
Arş. Gör. M. Bedreddin ŞİMŞEK

Yayım Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Şeref ULUOCAK
Doç. Dr. Ali SÖNMEZ
Doç. Dr. Aşkın KOYUNCU
Doç. Dr. Cumhur ARSLAN
Doç. Dr. Reyhan KÖRPE
Doç. Dr. Şerif KORKMAZ
Doç. Dr. Cahide SINMAZ SÖNMEZ
Doç. Dr. Ferudun Hakan ÖZKAN
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin KAYHAN
Dr. Öğr. Üyesi Mithat ATABAY
Dr. Öğr. Üyesi Semiha ALTIER
Dr. Öğr. Üyesi Taner GÖK
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf ACIOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Cengiz PARLAK
Dr. Öğr. Üyesi Hayrettin İhsan ERKOÇ
Öğr. Gör. Aytun YAZGI
Arş. Gör. Buğra TERZİ

Danışma Kurulu/Advisory Board

Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Fuat ÖRENÇ (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Osman UYSAL (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Prof. Dr. Arif BİLGİN (SakaryaÜniversitesi)
Prof. Dr. Ayşe ÇAYLAK TÜRKER (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Prof. Dr. Behçet Kemal YEŞİLBURSA (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Bekir KOÇ (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. C. Brian ROSE (Pennsylvania Üniversitesi)
Prof. Dr. Cezmi ERASLAN (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Cihan PİYADEOĞLU (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Danuta CHMIELOWSKA (Warsaw Üniversitesi)
Prof. Dr. Fatmagül DEMİREL (Yıldız Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Gülden SARIYILDIZ (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Haluk SELVİ (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Heinz RICHTER (Mannheim Üniversitesi)
Prof. Dr. Işıl ÇAKAN HACİİBRAHİMOĞLU (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. İbrahim SEZGİN (Trakya Üniversitesi)
Prof. Dr. İhsan GÜNEŞ (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. İzzet ÖZTOPRAK (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Jay WINTER (Yale Üniversitesi)
Prof. Dr. Keir REEVERS (Monash Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal ARI (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Machiel KIEL (Hollanda Araştırma Enstitüsü)
Prof. Dr. Mahir AYDIN (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet ALİ BEYHAN (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Baha TANMAN (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Mesut ÇAPA (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Mete TUNÇOKU (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Prof. Dr. Metin AYIŞIĞI (Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Prof. Dr. Mithat AYDIN (Pamukkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa YILMAZ (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Neşe ÖZDEN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Nurettin ARSLAN (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Prof. Dr. Peter B. GOLDEN (Rutgers Üniversitesi)
Prof. Dr. Raelene FRANCES (Monash Üniversitesi)
Prof. Dr. Recep KARACAKAYA (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Rüstem ASLAN (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Prof. Dr. Sacit PEKAK (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Salim CÖHCE (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Yılmaz KURT (Ankara Üniversitesi)
Doç Dr. Martin CROTTY (Queensland Üniversitesi)
Doç. Dr. Burhan SAYILIR (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Erdoğan KELEŞ (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Doç. Dr. Erkan KONYAR (İstanbul Üniversitesi)
Doç. Dr. Fatih SANCAKTAR (İstanbul Üniversitesi)
Doç. Dr. Funda SELÇUK ŞİRİN (Kocaeli Üniversitesi)
Doç. Dr. Gültekin YILDIZ (İstanbul Üniversitesi)
Doç. Dr. Hatice ORUÇ (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Hayri ÇAPRAZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Isa BLUMI (Stockholm Üniversitesi)
Doç. Dr. İbrahim ERDAL (Bozok Üniversitesi)
Doç. Dr. İbrahim ŞİRİN (Kocaeli Üniversitesi)
Doç. Dr. İlhami YURDAKUL (Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi)
Doç. Dr. Murat KEÇİŞ (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Doç. Dr. Orlin SABEV (Bulgaristan Bilimler Akademisi)
Doç. Dr. Serdar SARISIR (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Vedat ÇALIŞKAN (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Doç. Dr. Yüksel ÇELİK (Marmara Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ali AHMETBEYOĞLU (İstanbul Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül KILIÇ (Trakya Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Fatih GENCER (Bitlis Eren Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Güneş ŞAHİN (Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Marios HADJIANASTASIS (Birmingham Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Metin ÜNVER (İstanbul Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet YAZICI (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Neriman HACISALİHOĞLU (İstanbul Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Erhan GÜLLÜ (İstanbul Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Süheyla YENİDÜNYA (Trakya Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Şahin KILIÇ (Trakya Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Alperen AYDIN (İstanbul Üniversitesi)
Dr. Cağfer GÜLER (Ankara Üniversitesi)
Dr. Can AVCI (İstanbul Üniversitesi)
Dr. Ian MCGIBBON (Yeni Zelanda Kültür ve Miras Bakanlığı)
Dr. Mehmet KURU (Sabancı Üniversitesi)
Dr. Seyit ÖZKUTLU (Yakın Doğu Üniversitesi)

Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı 24. Sayı'nın Hakemleri

Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU
Prof. Dr. Ali Fuat ÖRENÇ
Prof. Dr. Ayşe ÇAYLAK TÜRKER
Prof. Dr. Bahattin YAMAN
Prof. Dr. Bekir KOÇ
Prof. Dr. Cihan PİYADEOĞLU
Prof. Dr. Erkan TURAL
Prof. Dr. İlhami YURDAKUL
Prof. Dr. İlhan ERDEM
Prof. Dr. Kemal ÖZCAN
Prof. Dr. Mehmet AÇA
Prof. Dr. Mehmet Baha TANMAN
Prof. Dr. Nurettin ARSLAN
Prof. Dr. Öner DEMİREL
Prof. Dr. Sacit PEKAK
Prof. Dr. Turan TAKAOĞLU
Prof. Dr. Turhan KAÇAR
Doç. Dr. Adem ÖĞER
Doç. Dr. Ahmet OĞUZ
Doç. Dr. Arzu BAŞARAN UYSAL
Doç. Dr. Bilal ÇAKICI
Doç. Dr. Burhan SAYILIR
Doç. Dr. Ercan UYANIK
Doç. Dr. Erhan ÖZTEPE
Doç. Dr. Ferudun Hakan ÖZKAN
Doç. Dr. Figen ATABEY
Doç. Dr. İsmet TÜRKMEN
Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ
Doç. Dr. Mikail ACIPINAR
Doç. Dr. Murat KARATAŞ
Doç. Dr. Şennur ŞENEL
Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül KILIÇ
Dr. Öğr. Üyesi Cengiz PARLAK
Dr. Öğr. Üyesi Emrah NAKİ
Dr. Öğr. Üyesi Ferhat BERBER
Dr. Öğr. Üyesi Güneş ŞAHİN
Dr. Öğr. Üyesi Hayrettin İhsan ERKOÇ
Dr. Öğr. Üyesi Kani İrfan KARAKOÇ
Dr. Öğr. Üyesi Mithat ATABAY
Dr. Öğr. Üyesi Özlem KARSANDIK YAZICI
Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Erhan GÜLLÜ
Dr. Öğr. Üyesi Şahin KILIÇ
Dr. Öğr. Üyesi Taner GÖK
Dr. Hülya TOKER
Dr. Levent ÜNAL
Dr. Suat AKGÜL
Öğr. Gör. Barış BORLAT

Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı
The Turkish Yearbook of Çanakkale Studies

Yıl / Year **15** Sayı / Number **24** Bahar / Spring **2018**

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Eylem Tekemen Altındaş
19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Yaşanan Kuraklığın Ankara'ya Yansıması
The Reflection of the Drought in the Ottoman State to Ankara in the 19th Century **1-13**

Bilgin Güngör
Bir Ütopyacı İtkinin Yansımaları: Sait Faik Abasıyanık'ın Edebi Eserlerinde Ütopya
Reflections of an Utopian İmpulse: Utopia in Sait Faik Abasıyanık's Literary Works **15-27**

Ömer Kul
1949 Sonrası Hariçte Doğu Türkistan Davası ve Tayvan Yönetiminin Tutumu
The Struggle of East Turkestan After 1949 in Abroad and the Attitude of Taiwan Goverment **29-62**

Mehmet Ali Yolcu
Geleneksel Ekolojik Bilgi Bağlamında Çanakkale Halk Botaniği
Çanakkale Folk Botany in the Context of Traditional Ecological Knowledge..... **63-77**

Semiha Altıer
Çanakkale'de Osmanlı Dönemi Tasavvuf Ortamının İzleri: Tarîkat Yapıları
The Traces of the Sufi Environment in the Ottoman Period in Çanakkale: Buildings of the Tariqa..... **79-132**

Yavuz Selim Çeloğlu
Çanakkale Cephesi'nde 5'inci Ordu Menzil Teşkilatı
5th Army Range Organization at the Dardanelles Front..... **133-173**

Metin Ünver
Courtgi (Gürcü) Bahr-i Sefid (L'egee) Vapur Kumpanyası, 1883-1911
Courtgi (Gürcü) Bahr-i Sefid (L'egee) Steamship Company, 1883-1911 ..... **175-210**

Kübra Ekiz Barış
Bozcaada Kimisis Teodoku Rum Ortodoks Kilisesi
Bozcaada Kimisis Teodoku Greek Orthodox Church **211-244**

Erkin Akan
Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Londra Konferansı (21 Şubat 1921-12 Mart 1921)
The Conference of London in the Ottoman Archival Documents (21 February 1921-12 March 1921)..... **245-267**

Volkan Marttin
Arşiv ve Hatırat Kayıtlarına Göre Muallim Necati Bey'in Savaş Fotoğrafçısı Olarak Görevlendirilmesi ve Diğer Fotoğrafçılık Faaliyetleri
Appointment of Teacher Necati Bey as a War Photographer and His Other Photography Activities According to Archive Records and Memoirs **269-288**

Müge Kübra Oğuz & Şerif Korkmaz
Lapseki Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerine Bazı Tespitler ve Değerlendirmeler (1845)
Some Observation and Evaluation on the Social and Economic Structure of the District of Lapseki (1845) **289-320**

Gürhan Yellice
Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Kadınını Modernleştirme Girişimleri, Türk ve Dünya Basını (1926-1934)
Initiatives for Modernizing the Turkish Woman, the Turkish and the World Press in Early Republic Period (1926-1934)..... **321-368**

Neriman Ersoy Hacısalihoğlu
19. Yüzyılda Burgaz Kasabasının Gelişimi ve Karadeniz Ticaretindeki Önemi
The Development of the Town of Burgas in the 19th Century and its Importance in the Black Sea Trade **369-388**

Ebubekir S. Şahin
Şairle Sultan Arasında 'İltifat': Fuzulî'nin Kanunî Medhiyeleri
An 'Apostrophe' Between Fuzuli and Suleiman the Magnificent **389-405**

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Atatürk ve Çanakkale Savaşlarını Araştırma Merkezi
Çanakkale Onsekiz Mart University
Atatürk and Gallipoli Campaign Research Centre

Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı

Eylem Tekemen Altındaş	The Reflection of the Drought in the Ottoman State to Ankara in the 19th Century
Bilgin Güngör	Reflections of an Utopian İmpulse: Utopia in Sait Faik Abasıyanık's Literary Works
Ömer Kul	The Struggle of East Turkestan After 1949 in Abroad and the Attitude of Taiwan Goverment
Mehmet Ali Yolcu	Çanakkale Folk Botany in the Context of Traditional Ecological Knowledge
Semiha Altıer	The Traces of the Sufi Environment in the Ottoman Period in Çanakkale: Buildings of the Tariqa
Yavuz Selim Çeloğlu	5th Army Range Organization at the Dardanelles Front
Metin Ünver	Courtgi (Gürcü) Bahr-i Sefid (L'egee) Steamship Company, 1883-1911 .
Kübra Ekiz Barış	Bozcaada Kimisis Teodoku Greek Orthodox Church
Erkin Akan	The Conference of London in the Ottoman Archival Documents (21 February 1921-12 March 1921)
Volkan Marttin	Appointment of Teacher Necati Bey as a War Photographer and His Other Photography Activities According to Archive Records and Memoirs
Müge Kübra Oğuz & Şerif Korkmaz	Some Observation and Evaluation on the Social and Economic Structure of the District of Lapseki (1845)
Gürhan Yellice	Initiatives for Modernizing the Turkish Woman, the Turkish and the World Press in Early Republic Period (1926-1934)
Neriman Ersoy Hacısalihoğlu	The Development of the Town of Burgas in the 19th Century and its Importance in the Black Sea Trade
Ebubekir S. Şahin	An 'Apostrophe' Between Fuzuli and Suleiman the Magnificent

ISSN 2148-0877

canakkalearastirmalari.comu.edu.tr

The Turkish Yearbook of Çanakkale Studies

ÇANAKKALE ARAŞTIRMALARI TÜRK YILLIĞI

Yıl **16** Bahar **2018** Sayı **24** ss. **29-62**

Geliş Tarihi:20.01.2018 Kabul Tarihi: 30.03.2018

"1949 Sonrası Hariçte Doğu Türkistan Davası ve Tayvan Yönetiminin Tutumu"*

Ömer KUL**

Özet

1949 yılında Doğu Türkistan'ın Komünist Çin işgaline uğramasıyla vatanlarından ayrılan ve büyük çoğunluğu Türkiye'ye yerleşen Doğu Türkistanlılar, davalarını dünya kamuoyuna duyurabilmek için büyük bir çaba ve yoğun bir çalışma içerisine girmiştir. Doğu Türkistanlıların, Komünist Çin'e karşı azmi, gayreti ve heyecanını kendi siyasi beklentileri doğrultusunda kullanmak isteyen Tayvan yönetimi, aynı zamanda Doğu Türkistanlıların birlik, beraberlik ve kararlılığını ortadan kaldırmak için sinsi bir politika uygulamıştır. Tayvan yönetiminin sinsi siyasetine alet olan bir kısım Doğu Türkistanlılar, davalarına zarar vermekle kalmamış, daha kötüsü birbirlerine düşmüştür. Önceleri sözlü olarak yapılan karalama kampanyaları daha sonra yazılı basın yoluyla iftiralara kadar varmıştır.

Bu çalışmada, Tayvan yönetiminin bir kısım Doğu Türkistanlıları kendi politik çıkarları için nasıl suiistimal ettiği ve zaman içerisinde bir kısım Doğu Türkistanlıların nasıl birbirlerine düştükleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler*: Doğu Türkistan, Tayvan, İsa Yusuf Alptekin, Hamza Uçar, Hasan Oraltay*

Abstract

"The Struggle of East Turkestan After 1949 in Abroad and the Attitude of Taiwan Goverment"

In 1949, as soon as East Turkestan was occupied by the Communist China, Uighurs began to migrate from their homeland and the majority of them settled in Turkey. After that they made effort and work hard to announce their struggle to the World. Taiwan Goverment wanted to use

* Bu makale 17-19 Kasım 2014 tarihleri arasında Ankara üniversitesi tarafından tertip edilen Çağdaş Türklük Araştırmaları Sempozyumu "Uygur Türkleri: Dil, Tarih ve Coğrafya" adlı toplantıya sunulan "Hicret Sonrası Hariçte Doğu Türkistan Davası ve Tayvan Yönetiminin Tutumu" adlı bildirinin ilaveleriyle yeniden değerlendirilmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniv., Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi; omer.kul@istanbul.edu.tr

their tenacity, effort and enthusiasm against Communist China for their own political expectations. Taiwan Goverment implemented also a hidden policy to eliminate the organization, cooperation and stability of Uighurs. Those who have believed the insidious policy of the Goverment not only damaged the struggle but also started to fall out each other. At first smear campaign was made orally but later it was extended to the print media.

In this paper, it was tried to put forward how the Taiwan government used people from East Turkestan for their own political benefits and over time how those people started quarreling.

Key words*: East Turkestan, Taiwan, Isa Yusuf Alptekin, Hamza Ucar, Hasan Oraltay*

Giriş

Doğu Türkistan, 1759'da I. Mançu istilasına uğramış, bunu 1877 senesindeki II. Mançu istilası takip etmiştir. Akabinde ülkeye 18 Kasım 1884 tarihinde "Xin-jiang/ Sinkiang" ismi verilmiştir[1]. 1911'de Çin'de Mançu Hanedanlığı devrilmiş ve yerine Milliyetçi Çin (Guo-Min-Dang) idaresi kurulmuştur. Milliyetçi Çin de, aynen Mançu Hanedanlığı dönemindeki gibi, Doğu Türkistan üzerindeki iddiasından vazgeçmemiştir.

Milliyetçi Çin'in kurucusu Dr. Sun Yat-sen'in ölümünden sonra iktidarı ele alan Çan Kay-şek[2] ve taraftarları, Guo-Min-Dang Partisi'nin 1924 senesindeki I. Kurultayı'nda kabul edilen kararları inkâr yoluna gitmiştir. Bununla da yetinmeyen Guo-Min-Dang idaresi, Doğu Türkistan halkını asimile etmek ve böylece Çin Milleti uhdesinde eritme siyasetini uygulama sahasına koymuştur. Guo-Min-Dang Partisi'nin I. Kurultayı'na sunulan "*Milli Kalkınma Programı*"nın 4. maddesinde; Çin'de Müslüman-Türklerin mevcut ve Doğu Türkistan halkının Müslüman-Türk olduğu, onlara kendi kaderini tayin etme hakkının verilmesi gerektiği kabul edilmiştir[3]. Ne var ki Çan Kay-şek ve ekibi bu kararı göz ardı etmekle kalmamış, Doğu Türkistan halkının en tabii hakkı olan kendi kaderini tayin etme hakkını vermemek için ilmî dayanağı olmayan teoriler üretmekten geri durmamıştır.

Milliyetçi Çin döneminin ileri gelen tarihçilerinden Prof. Li Dung-fang, bu meyanda "*Da-Han-cui*" yani "*Büyük Çin Milleti*" teorisini ortaya atmıştır. Li'nin teorisine göre; "Çin sınırı içindeki bütün milletler (Çinliler, Türkler, Moğollar, *Tibetliler vs.), Büyük Çin Milleti'nden türemiştir*. *Bu milletlerin, yine Çin Milleti'nin uhdesinde birleştirilmesi*" gerekmektedir. Li, Doğu Türkistan'ın çoğunluğunu teşkil eden Uygurların, Hunlardan, Hunların ise eski Çinlilerden türemiş olduğunu, bu yüzden Uygurlarla Çinlilerin aynı "ırk"a mensup olduklarını ileri sürmüştür[4].

Çan Kay-şek ise Li Dung-fang'ın ortaya attığı teorinin savunucusu olmuştur. O, "Çin'in Mukadderatı" adlı eserinde bu görüşü aynen benimsediğini ifade etmektedir.

---

1 M. E. Buğra, *Doğu Türkistan Tarihi, Coğrafi ve Şimdiki Durumu*, Güven Matbaası, İstanbul 1952, s. 27; E. Alptekin, "Doğu Türkistan'a Şingcang İsmi Verilişinin 95. Yıldönümü", *Bayrak Gazetesi*, 1979, s. 2; M. Rossabi, "Xin-jiang", *Encyclopedia of Asian History*, C. IV, New York 1988, s. 250; M. Dillon, *Doğu Türkistan, Çin Orta Asya'sında Etnik Ayrımcılık ve Kontrol*, (trc. Dr. Hayati Aktaş), TDPY, İstanbul 2001, s. 4; Li Sheng, Çin'in Xin-jiang Bölgesi Geçmişi ve Şimdiki Durumu, (çev. Xu Xinyue), Xin-jiang Halk Yayınevi, Urumçi 2006, s. 109, 117: T. Tuncer, *"Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk"*, I. Uluslararası Türk Kültürü Araştırmaları Sempozyumu (Tukas 2014), 12-13 Kasım 2014, s.271.

2 Dr. Sun Yat-sen'in ölümünden sonra Guo-Min-Dang Partisinin başına geçen Çan Kay-şek bu görevini 1949 yılına kadar sürdürmüştür. 1949'da ise Mao Ze-dong'un birliklerine karşı yapılan iç savaştan mağlup ayrılınca Tayvan'a çekilip bugün halen varlığını devam ettiren Tayvan (Çin) Cumhuriyeti'nin başına geçmiştir. 1975 yılında ölümüne kadar bu görevde bulunmuştur.

3 O. Lattimore, *Pivot of Asia: Xin-jiang and the Inner Asian Frontiers of China*, Little, Brown&Co., Boston 1950, s. 55.

4 Li Dung Fang, "Sinkiang Halkı Türk müdür?", *Altay Dergisi*, No: 2, Chungking, 25 Nisan 1945.

Ona göre, Çin'deki bütün milletler tek bir "*Cung-Hua/Çin Milleti*"dir. Bir "*soydan*" türemiş olan bu milletler, birbirinden sadece ufak örf-adetler, dini itikatlar ve coğrafi bölümlerle ayırt edilebilirler. Bunlar "*kan*" ve "ırk" yönlerinden bir ayrılık taşımazlar[5].

Li Dung-fang, Doğu Türkistan halkına kendi kaderini tayin etme hakkının verilmesini son derece tehlikeli görmüştür. Onun fikrine göre, "*kendi kaderini tayin etme hakkı, özgürlük*" demekti. Milliyetçi Çin ise Doğu Türkistan halkına kendi kaderini tayin etme hakkını vermeyi katiyen istememiştir. Li, Doğu Türkistan halkına "*kendi kaderini tayin etme hakkı yerine*, *kendi kendini idare*" hakkının verilmesini daha uygun bulmuş fakat bu hakkın bütün Doğu Türkistanlılara şamil olması durumunda Doğu Türkistan'ın özerk duruma gelebileceği çekincesini de dile getirmiştir. Özerkliğin bağımsız olmak için atılan ilk adım olduğunu düşünen Milliyetçi Çin ise bu duruma iktidarda bulunduğu dönemde kesin bir dille karşı çıkmıştır. Nitekim Çan Kay-şek, Guo-Min-Dang Partisi'nin kuruluşunun beşinci yıldönümü münasebetiyle yapmış olduğu konuşmasında, Doğu Türkistan'a "*kendi kaderini tayin etme, özerklik ve özgürlük haklarının verilmeyeceğini*" bunların yerine "*eşit hak*" prensibinin geçerli olduğunu ilan etmişti[6]. Ne var ki Çan Kay-şek'in "*eşit hak*" vaadi de sadece kağıt üzerinde kalmıştır. Çan Kay-şek'in, Li'nin teorisini benimsemesinin sebebi, 1924 yılında tertip edilen Kurultay'daki "Çin'deki Müslüman-Türklere kendi kaderini tayin etme hakkının verilmesine ilişkin karar"ını tamamen hasıraltı etmekten ibarettir. Çünkü Dr. Mesut Sabri Baykozi[7], Mehmet Emin Buğra[8] ve İsa Yusuf Alptekin[9] bu karara dayanarak, Milliyetçi Çin Hükümeti'nden Doğu Türkistan halkına kendi kaderini tayin etme

5 Chiang Kai-shek, *China's Destiny*, (trans. Wang Chung-hui), Macmillan, New York, 1947, s. 3.

6 Lattimore, *a.g.e*, s. 55.

7 Dr. Mesud Sabri Baykuzu, Doğu Türkistan'ın yakın siyasi tarihinde "üç efendi" olarak anılan ve 1943-1949 döneminde ortaklaşa mücadele veren seçkin siyaset adamlarındandır. Hayatı hakkında geniş bilgi için bkz. H. L. Boorman-R.C.Howard, *Biographical Dictionary of Republican China*, Columbia UP, New York 1967, C.I, s.44, C.III, s.23; A. D. Barnett, *China on the Eve of the Communist Takeover*, Thames&Hudson, London 1963, s. 137-141, 251; A. Ş. Turan, "Vefatının 53. Yıl Dönümü Münasebeti İle Mesut Sabri Baykuzu (1887-1949)", *Gökbayrak*, No: 47, Kayseri, Mayıs-Haziran 2002, s. 5-6; H. Vahidi-S. Uyguri, *Dr. Mesut Sabri Baykozi Hakkındaki Doğrular ve Hakikatler*, (çev. Gültekin Pehlivan Baykozi), y.y. 2003.

8 Mehmet Emin Buğra, Doğu Türkistan'ın yakın siyasi tarihinde "üç efendi" olarak anılan ve 1943-1949 döneminde ortaklaşa mücadele veren seçkin siyaset adamlarındandır. Hayatı hakkında geniş bilgi için bkz. A. D. W. Forbes, *Doğu Türkistan'daki Harp Beyleri (Doğu Türkistan'ın 1911-1949 Arası Siyasi Tarihi)*, (çev. Enver Can), DTV Yay., Münih 1990, s. 460-461; A. Bakır, *Doğu Türkistan Milli İstiklâl Hareketi ve Mehmet Emin Buğra*, DTVY, İstanbul 2005; T. Çağatay, "Mehmet Emin Buğra", *Gökbayrak*, DTKVDD Yay. No: 77, Haziran 2007.

9 İsa Yusuf Alptekin, Doğu Türkistan'ın yakın siyasi tarihinde "üç efendi" olarak anılan ve 1943-1949 döneminde ortaklaşa mücadele veren seçkin siyaset adamlarındandır. Hayatı hakkında geniş bilgi için bkz. A. Donuk-İ. Kocakaplan-A. Deliorman, *Türklük Mücahidi İsa Yusuf*, TEV yay., İstanbul 1997; *Esir Doğu Türkistan İçin-1; İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları*, (Yay. haz. Ömer Kul), Berikan Yay., Ankara 2010; *Esir Doğu Türkistan İçin-2; İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları*, (Yay. haz. Ömer Kul), Berikan Yay., Ankara 2007.

hakkının, talep kabul edilmediği takdirde de en azından geniş anlamda muhtariyet verilmesini istemişlerdi[10]. Bilhassa Buğra'nın basın-yayın yoluyla sürdürdüğü mücadele dikkate değerdir[11].

Çin'de Mançu Hanedanlığı'na son verilmesinden sonraki dönemde (1911-1949), Doğu Türkistan'ı kontrolünde tutan Milliyetçi Çin, Şin Si-sey'i (1933-1944)[12] görevden azlederek yerine U Çung-şin[13] adlı mutaassıp bir Çinli'yi Genel Vali olarak atamıştır. U Çung-şin, göreve başlar başlamaz; Doğu Türkistan halkının Çin Milleti'nden ayrı bir millet olmadığı ve onun kabilesi olduğu, aradaki lisan farkının, uzun zaman birbirlerinden uzak kalmalarından kaynaklandığı, bütün Doğu Türkistan halkının Çince'yi öğrenmesi gerektiği, dil bilinmedikçe kardeşlik hislerinin sağlamlaştırılmasının mümkün olamayacağı, akrabalığın artması için Çinlileri Doğu Türkistanlı kızlarla evlendirmek gerektiği, Doğu Türkistan'ın geniş bir memleket ve nüfusunun az olması hasebiyle bölgeye Çin'den göçmenler getirilmesi gerektiği ve bu suretle nüfusun artmasıyla Çinlilerle Doğu Türkistanlıların birbirine daha yakın olacağı fikirlerini yayma gayretinde olmuştur[14].

Li Dung-fang tarafından ortaya atılan ve Çan Kay-şek tarafından da benimsenen teorinin bir uzantısı olan U Çung-şin'in politikalarına karşı Doğu Türkistan

10 *Esir Doğu Türkistan İçin-1*, s. 218 vd. Doğu Türkistan'ı 1911-1949 yıllarında arasında genel valiler eliyle yöneten Milliyetçi Çin idaresi döneminde bazı seçimler yapılmıştır. Yapılan seçimler ve Çinli idarecilerin tutumu hakkında bkz. M. E. Buğra, Şarkî Türkistan Tarihi, Ofset Matbaacılık, Ankara 1987, s. 372-374.

11 "*Kalem Küreşi/Kalem Savaşı*", II. Dünya savaşı sırasında Çin'in Başkenti Chung-ching'de, 1943-1944 tarihleri arasında M. E. Buğra ile Li Dung-fang arasında Da Gung Ribao gazetesinde Çince sürdürülen tartışmalara dair üç serilik karşılıklı yazılardır. Tartışmanın konusu Doğu Türkistan halkının Türk olup-olmadığıdır. İlk baskısı 1948'de Urumçi'de yapılan makaleler, 1952 sonrası Türkiye'ye hicreti müteakip Türkçe'ye de çevrilmiştir. Bu yazılar bilahare "*Kalem Köreşi/Kalem Savaşı*" ismi altında yayınlamıştır bkz., http://www.uyghurweb.net/tr/uploads/files/ 31077_dt. sesi46.pdf/29.10. 2014,s.13.

12 1895'te Liao-ning bölgesinde dünyaya geldi. Japonya'da tahsil gören Şin Şi-sey, Gua Song-lin isyanına katıldı ve tekrar Japonya'ya dönerek 1927 yılına kadar tahsiline devam etti. 1927'de **Çan Kay-şek**'in Kara Kuvvetleri karargâhında kurmay subay olarak "*Kuzey Harekâtı*"nda savastı. 1929 sonları veya 1930 yılı baslarında Cin **Ş**u-ren'in talebi üzerine Doğu Türkistan'a geldi. 1931-1934 yılları arasında Ma Zon-ying'in Tungan ordusuna karsı savaştı. Nisan 1933'te Cin Şu-ren'in yerine, fiilen Doğu Türkistan Genel Valisi olarak, is basına geçti. 1933-1944 yılları arasında, çoğu zaman bir nevi Sovyet kuklası hâlinde, askerî despot olarak Doğu Türkistan'da valilik yaptı. 1944'te Guo-Min-Dang tarafından görevden alındı ve 1949'da Guo-Min-Dang ile Tayvan'a gitti. Tayvan'da Doğ**u** Türkistan'dan doldurdu**ğ**u kesesiyle, esi Qiu Yu-fang ile birlikte refah içinde emekli hayatı yasadı, bkz. Forbes, *a.g.e.*, s. 466-467. Sheng dönemiyle alakalı olarak krs. için bkz. Li Sheng, *a.g.e*, s. 152-157.

13 An-huili olan Wu Zhong-xin, 1884-1959 yılları arasında yasamı**ş**tır. Sun Zhong-shan ve Jiang Jieshi'nin askerî ve siyasî arkadaşıdır. 1932'de An-hui ve 1935'te Gui-Zhan valiliklerinde görev yaptı. Tibet ve Moğol meseleleriyle ilgilenen komisyonun, 1936-1944 yılları arasında, başkanlığını yaptı. 1944-1945'te Guo-Min-Dang tarafından Doğ**u** Türkistan Genel Valisi olarak atandı. Guo-Min-Dang Partisi yönetim kurulu üyelerinden biridir, bkz. Forbes, *a.g.e.*, s. 471.

14 Lattimore, *a.g.e*, s. 81-82, 86.

halkı 1944'de İli (Gulca)'de ayaklanmıştır[15]. Sovyetler Birliği de ayaklanmadan azami derece de istifade etmiştir[16]. Çin, Doğu Türkistan'daki ayaklanma, isyan ve kargaşalıklardan daima Sovyetler Birliği'ni sorumlu tutmuş, kendi saldırgan tutumunun olaylardaki rolüne değinmemiştir. Daha da önemlisi isyan ve kargaşalıkları önleyebilmek için Doğu Türkistanlıların telkinlerini de dinlememiş, taleplerini yerine getirmemiştir[17].

1949 yılında Kıta Çini'nde iktidarı ele geçiren Mao Ze-dong[18] sonrası Tayvan'a sığınan Milliyetçi Çin Partisi ileri gelenleri, Kıta Çin'i komünistlerden kurtarmak ve iktidarı tekrar ele geçirme arzusunda olmuştur. Milliyetçi Çin'in geçmişteki siyasetine rağmen muhacerette Doğu Türkistanlılar, komünistlere mağlup olduktan sonra Tayvan'a sığınan, o senelerde dünya kamuoyu tarafından hâlâ Kıta Çin'in meşru temsilcisi olarak kabul edilen ve Kıta Çin'i komünistlerden kurtarmaya kararlı görünen Milliyetçi Çin ile işbirliği yapmak arzusunda olmuştur. Milliyetçi Çin ileri gelenleri de Buğra, Alptekin ve muhacerette bir kısım Doğu Türkistanlılara sık sık mektuplar yazarak onları Tayvan'a yerleşmeye davet etmiş ve işbirliği teklifinde bulunmuştur. Hicret sonrası hariçte yapılacak Doğu Türkistan özgürlük mücadelesi, teklif edilen bu işbirliği ile eskiden olduğu gibi eşitsiz temeller üzerine oturtulmak istenmemiştir.

Doğu Türkistan halkı vatanlarını geçmişte Milliyetçi Çin'den kurtarmak istemiş, 1949 sonrasında ise Komünist Çin'den kurtulmak için mücadeleye başlamıştı. Doğu Türkistanlı liderlere göre Milliyetçi Çin, muhacerette Doğu Türkistanlılarla işbirliği yapmak emelinde olacaksa, Doğu Türkistan halkına kendi kaderini tayin etme hakkını vereceğini peşinen ilan etmeliydi. Aksi halde muhacerette Doğu Türkistanlıların, Komünist Çin'den kurtulmak ve yerine Milliyetçi Çin'i getirmek için Tayvan'la işbirliği yapmasının bir anlamı olamazdı. Nitekim Buğra, Dr. Çu Çia-huan'ın yazmış olduğu 22 Haziran 1951 tarihli davet mektubuna 27 Eylül 1951 tarihinde verdiği cevapta[19] özetle; muhacerette Doğu Türkistanlıların en büyük vazifesinin ülkelerini düşman istilasından kurtarmak olduğu, Milliyetçi Çin ileri gelenlerinin Doğu Türkistan halkının millî isteklerini reddettiği ve bu istekleri dile getirenlere zararlı birer unsur gözüyle baktığı için işbirliği yapma yollarının kapandığı, dolayısıyla muhacerette Doğu Türkistanlıların Formoza/Tayvan ile birlikte çalışma imkânının olmadığı, Milliyetçi

15 T. Tuncer, *"*Doğu Türkistan Yönetiminde Çin-Sovyet Çekişmesi*"*, *Akademik Bakış*, S.54, Mart-Nisan 2016, s.1056.

16 Ö. Kul, Osman Batur ve Doğu Türkistan Milli Mücadelesi (1941-1951), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniv. Sos. Bil. Enst., İstanbul 2009, s. 184 vd.

17 Tuncer, *"Doğu Türkistan Yönetiminde Çin-Sovyet Çekişmesi"*, s.1065.

18 1893 yılında Çin'in Human eyaletinde doğdu. Çin Komünist Partisi'nin 1925 yılındaki ilk devrimci ayaklanmasını organize etti. Mao, Guo-Min-Dang partisine karşı mücadelesini kazanarak 1 Ekim 1949'da Pekin'de Tiananmen Meydanı'nda bir bildiri okuyarak Çin Halk Cumhuriyeti'ni ilan etti. 1954 yılında Devlet başkanı seçilen Mao, 1976 yılında ölümüne kadar bu görevde bulundu.

19 Bu mektup Ağustos 1956'da Buğra tarafından Türkistan Sesi Dergisi'nde yeniden yayınlanmıştır. Bkz. T. Tuncer, *"Mehmet Emin Buğra'nın Mektuplarında Türkistan Sesi Dergisinin Çıkartılması Süreci"*, Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, C.21, S.2, Aralık 2017, s.53.

Çin'in Doğu Türkistan siyasetini ıslah etmesi durumunda hariçteki Doğu Türkistanlıların Formoza ile işbirliği yapmağa hazır olduğu ifade edilmiştir[20].

Dr. Çu Çia-hua ise Buğra'ya yazdığı 9 Mart 1952 tarihli mektubunda özetle; Sinkiang (Doğu Türkistan) milletinin Çin ile aynı ırktan olduğu, Sinkiang halkının bir tür Türkçe dili kullanmasının onların ırkî yönden Çinlilerden ayrı bir halk olduğunu ispat etmediği, Çinlilerin "Bir Aile" dediği nazariyenin boş bir laf olmadığı, Sinkiang milliyetinin başlıca hususiyetinin İslamiyet'e olan inancından kaynaklandığı; Sinkiang halkı kültürünün Çin sınırları içindeki muhtelif halkların meydana getirdikleri bir nevi din, yazı ve kültürden ibaret olduğu, bunun için Sinkiang halkının kültür ve medeniyet yönünden Çin kültüründen ayrı özellik taşımadığı, bundan 2.000 sene önce Sinkiang'ın, Çin ile bir bütünlük teşkil ettiği, yalnız Ming sülalesinin sonu ve Cing hanedanlığının ilk zamanlarında kısa bir zaman için Çin'den ayrıldığı, Sinkiang'ın kuzeybatı sınırlarının dışındaki birçok yerin de mazide Çin'e ait olduğu, bundan dolayı Sinkiang milletinin lisan, kültür ve mahalli hususiyet gibi farklara dayanarak istiklal isteyemeyeceğini iddia etmiştir[21].

Çu Çia-hua'nın mektubunda yer alan ifadeler, Li Dung-fang tarafından ortaya atılan, Çan Kay-şek ve ekibi tarafından da aynen benimsenen teorinin devamı niteliğindedir. Durum Milliyetçi Çin'in komünistlere mağlup olup Tayvan'a sığınmasına rağmen bu tutumundan vazgeçmediğini göstermektedir. Tayvan yönetimi Doğu Türkistan halkına kendi kaderini tayin hakkını tanımamaya devam etmiş, komünistleri mağlup edecek olsalar dahi Doğu Türkistan'ı tekrar istila etmek emelinde olduklarını göstermişlerdi.

Buğra ve Alptekin gibi bir kısım Doğu Türkistanlılar, Milliyetçi Çin'in bu ketum tutumu karşısında Tayvan'daki Çan Kay-şek Hükümeti ile sürdürülen görüşmelere son vermek niyetinde olmuştur. Bu durum aynı zamanda anti-demokratik bir tutum olarak da düşünülebilinirdi. Buğra ve Alptekin muhaceretteki bütün Doğu Türkistanlılara, şahsî fikirlerini empoze etmemek adına bir kurultay tertip etmeye karar verilmiştir. Kurultaya malî imkânlar elverdiği takdirde Hindistan, Pakistan, Afganistan, Türkiye ve Suudi Arabistan gibi ülkelerde yaşayan Doğu Türkistanlılar delege olarak davet edilerek, ileride nasıl bir siyasî yol izlenmesi gerektiği delegeler tarafından tartışılmıştır. Bu niyetle kurultay Suudi Arabistan'ın Taif şehrinde yapılmıştır.

1- Hicaz Kurultayı

Doğu Türkistanlılar birçok ülkeden gelen delegelerin iştirakiyle 1 Eylül 1954 tarihinde Suudi Arabistan'ın Taif şehrinde bir kurultay tertip etmiştir. Gündemdeki konular: Doğu Türkistan özgürlük davasının canlandırılması, yapılacak çalışmaların tespiti, Milliyetçi Çin ile işbirliği yapılıp-yapılmayacağı ve Milliyetçi Çin'den mali

20 Buğra, *Doğu Türkistan'ın Hürriyet Davası ve Çin Siyaseti*, s. 7-9.

21 Buğra, *Doğu Türkistan Tarihi*, s.13 vd.

yardım alınıp-alınmayacağıydı. Beş gün süren görüşmelerden sonra Doğu Türkistanlı delegeler, 6 Eylül 1954 tarihinde, aşağıdaki kararı almıştır:

> *"Hürriyet davamızın canlandırılması gerekmektedir. Bu görev muhaceretteki biz Doğu Türkistanlıların üzerine düşmektedir. Bunun için ilk merhalede Milliyetçi Çin ile görüşmelere girişerek, özgürlüğümüzü ona ilan ettirmektir. Milliyetçi Çin buna yanaşmadığı takdirde, davamızı Birleşmiş Milletler teşkilatına getirip Milliyetçi Çin'i özgürlüğümüzü tanımaya zorlamak. Bunun için Mehmet Emin Buğra ve İsa Yusuf Alptekin'den oluşan iki millî liderimizi; biz Hicaz Kurultayı'na katılan delegeler, yurdumuzdaki 8 milyon ve dış ülkelerdeki 10 bin Doğu Türkistanlı namına vekil olarak seçtik. Bu iki millî liderimizin bu konudaki her bir sözü, bütün çalışmaları tüm Doğu Türkistanlıların çalışmasıdır diye kabul ederiz.*
>
> *Bu vekâletname iki adet yazılarak bir nüshası Mehmet Emin Buğra'ya ve diğer bir nüshası da İsa Yusuf Alptekin'e takdim edildi. Bu her iki nüsha vekâletname eşit güce sahiptir."* [22]

Bu karar metninden de anlaşılacağı üzere:

a. Buğra ve Alptekin muhaceretteki 10.000 ve Doğu Türkistan'daki 8 milyon Doğu Türkistanlıyı temsilen vekil seçilmiş, Tayvan yönetimi ile Doğu Türkistan'ın özgürlüğünü sembolik de olsa ilan ettirmek üzere müzakere yapmakla görevlendirilmiştir.

b. Tayvan yönetimi, bu isteği kabul etmediği takdirde, Buğra ve Alptekin konuyu BM'ye taşıyabilmek için gerekli teşebbüslere girişeceklerdi. Muhaceretteki Doğu Türkistanlılar da bu meyandaki çalışmaların yapılabilmesi için ellerinden gelen maddî ve manevî yardımı esirgemeyeceklerdi.

c. Buğra ve Alptekin'in her sözü bütün Doğu Türkistanlıların sözü ve her hareketi bütün Doğu Türkistanlıların hareketi olacaktı.

d. Müzakereler katî bir neticeye ulaşıncaya kadar muhaceretteki hiçbir Doğu Türkistanlı, Tayvan'a gitmeyecek, işbirliği yapmayacak ve Tayvan'dan mali yardım almayacaktı.

Bu şekilde muhaceretteki Doğu Türkistanlılar bundan takriben 60 sene önceki şartlara uygun olarak takip edecekleri siyasi yolu da belirlemişlerdi. Siyasi yola en uygun düşecek talep de "özgürlük" idi. Bu da ancak muhaceretteki Doğu Türkistanlıların birlik, beraberlik ve kararlılığıyla elde edilebilirdi.

Buğra ve Alptekin, muhaceretteki Doğu Türkistanlılardan almış oldukları yetkiyi bütün vatandaşlarına şifahi olarak duyurduktan sonra, barışçı yollarla Tayvan yönetimi ile Doğu Türkistan'ın bağımsızlığını tanıdığını ilan etmesi konusunda gö-

22 Ö. Kul, "Tarihte Düzenlenen İlk Doğu Türkistan Kurultayı: Hicaz Kurultayı (1 Eylül 1954)", *Türkiyat Mecmuası*, C.25/Bahar, İstanbul 2015, s. 148-150 not:10, 159.

rüşmeler yapmıştır. Katî bir neticeye ulaşıncaya kadar da muhaceretteki Doğu Türkistanlıların kararlılığını gösterebilmek maksadıyla, Tayvan yönetimi ile hiçbir surette ilişki kurmamaları tembihlemişti. Ayrıca muhaceretteki Doğu Türkistanlılardan, Tayvan'a gitmemelerini ve mali yardım almamalarını, bu meyanda gelecek teklifleri reddetmelerini istemişlerdi. Bunun üzerine Tayvan'ın resmî ve gayri resmî temsilcileriyle görüşmelere başlanmış, 16 Ekim 1956'da Tayvan Devlet Başkanı Çan Kay-şek'e bir muhtıra gönderilmiştir. Çan Kay-şek, Buğra ve Alptekin'in muhtırasına 12 Nisan 1957 tarihinde Ankara Büyükelçiliği kanalıyla şifahi olarak cevap vermiştir[23].

Bu gelişmeler üzerine Buğra ve Alptekin, Çan Kay-şek'e Doğu Türkistan halkının sembolik anlamda da olsa özgürlük talebini kabul etmesi talebiyle 20 Nisan 1957 tarihinde ikinci bir muhtıra göndermiştir. Milliyetçi Çin'in Ankara Büyükelçiliği kanalıyla gönderilen muhtıraya Çan Kay-şek ne yazılı ne de şifahi bir cevap vermiştir[24]. Buna rağmen, Buğra ve Alptekin, Milliyetçi Çin'in resmî ve gayri resmî temsilcileriyle görüşmelerini sürdürmeye devam etmiştir. Hatta 1957'de Ankara'ya gelen Milliyetçi Çin Dışişleri Bakanı Dr. Yeh ile de bu konuda bir görüşme yapılmıştır[25]. Dr. Yeh, Türkiye'den Tayvan'a dönerken Suudi Arabistan'a da uğramış, burada mukim Doğu Türkistanlılar, memleketlerine istiklal verilmesini talep eden muhtıraları kendisine vermiştir[26].

Hariçteki Doğu Türkistanlıların taraftar bulabilmek, davalarını anlatabilmek ve bu manada takip edilecek siyasete karar vermek için yoğun bir çaba içerisinde oldukları bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Adnan Menderes de bir Uzak Doğu seyahatine çıkmıştır[27]. Menderes ve beraberindeki heyet, Japonya Başbakanı Nobusuke Kishi'nin daveti üzerine Tokyo'ya gitmiş ancak sadece Japonya ziyareti ile iktifa etmeyerek Tayvan, Güney Kore, Tayland ve Hindistan'da da temaslarda bulunmuştur. Çan Kay-şek ile de görüşen Menderes'in bu resmi ziyaret sırasında Türkiye'ye iskanlı göçmen olarak kabul edilen Doğu Türkistanlılarla ilgili temaslarının olup-olmadığına dair Doğu Türkistanlı yazarların eserlerinde herhangi bir bilgi yer almamaktadır.

---

23 Bu şifahi cevabı: Buğra ve Alptekin'in Formaza'ya yerleşerek Milliyetçi Çin tarafından yürütülmekte olan anti-komünist harekete katılması, Doğu Türkistan davasına halkının çoğunluğunun katılmadığı, Doğu Türkistan'ın statüsünün ancak Çin kanunları çerçevesinde ve Çin'in komünist istiladan kurtarılmasından sonra düşünülebileceği şeklinde özetlemek mümkündür, bkz. *Esir Doğu Türkistan İçin-2*, s. 105 vd.

24 Adı geçen muhtıralar için bkz. Alptekin, *Doğu Türkistan İnsanlıktan Yardım İstiyor*, Otağ Yay., İstanbul 1974.

25 Özetle Doğu Türkistan›ın bağımsızlık meselesinin Kıta Çin›den Komünist idarenin kovulmasından sonra konuşulacak bir mevzu olduğundan bahisle Buğra ve Alptekin›in teklifleri reddedilmiştir. Görüşme ile ilgili olarak teferruatlı bilgi için bkz. Buğra, "Açıklamalar", *Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi*, S.8-9, Mart 1957.

26 Bu muhtıralar "*Doğu Türkistan'ın Sesi*" dergisinin Nisan-Mayıs 1957 tarihli 10-11. sayılarında yayınlanmıştır. Konuyla alakalı ayrıca bkz. *Esir Doğu Türkistan İçin-2*, s.109-114.

27 Merhum Menderes'in 1958 yılında gerçekleştirdiği ziyaretler ile ilgili geniş bilgi için bkz. Mahmut Erhan*, Menderes Uzakdoğu'da*, Sucuoğlu Matbaası, İstanbul 1958.

2- Milliyetçi Çin'in Endişesi ve Sinsi Siyaseti

Kendi toprağını kaybettiği halde Doğu Türkistan'a istiklal sözü dahi vermeyerek emperyalist emellerinden vazgeçmek istemediğini gösteren Milliyetçi Çin'in tutumu, Buğra tarafından izah edilmektedir[28]. Muhaceretteki Doğu Türkistanlılar için bir bildiri mahiyetinde olan bu yazıda eğer Milliyetçi Çin barışçıl görüşmeleri keserse Doğu Türkistan vekilleri de tekrar görüşme teşebbüsünde bulunmayacaktı. Bundan sonra takip edilecek yol ise Doğu Türkistanlıların vatanlarını komünist istiladan kurtarabilmek için bütün imkânlardan faydalanmak, birlik-beraberlik ve kararlılık içinde sürdürmekte oldukları mücadelelerini daha da güçlendirmeye çalışmak olacaktı. Dahası Milliyetçi Çin'in ileride Doğu Türkistan'ı tekrar istila etmesinin önünü şimdiden kesme gayreti içerisinde olacaklardı.

Muhaceretteki Doğu Türkistanlıların birlik-beraberlik ve kararlılığı Milliyetçi Çin'i son derece rahatsız etmiştir. Bunun sebebi muhaceretteki Doğu Türkistanlılar ve onların vekillerinin birçok hükümete, basın ve uluslararası kuruluşlara başvurmasıydı. Komünist Çin'in Doğu Türkistan halkına karşı yürüttüğü Çinlileştirme, dinsizleştirme ve kültüründen arındırma siyasetinin telin edilmesi, Milliyetçi Çin nezdinde gerekli tavassutlarda bulunularak Doğu Türkistan'a sembolik anlamda da olsa özgürlük tanınması için baskı yapmaları talep edilmekteydi[29]. Bunların dışında Buğra ve Alptekin, Asya, Afrika ve Orta Doğu ülkelerinde tertip edilen birçok konferansa iştirak etmiş, dertlerini dile getirmeye çalışmıştı. Aynı dönemde bir kısım BM'ye üye ülkelerinin baskısı neticesinde Milliyetçi Çin, "*Komünist istiladan kurtulduktan sonra kendi mukadderatını tayin edeceği*" hakkını Tibet'e tanımıştı. Tayvan yönetimine Doğu Türkistan için gelebilecek baskı daha da şiddetli olabilir, üstelik hür ülkeler tarafından "*emperyalist emeller güden bir devlet*" damgası da yiyebilirdi. Milliyetçi Çin'in Komünist Çin'e karşı hür dünya ülkelerinin desteğine son derece ihtiyacı vardı. Zaten bu dönemde kurucusu olduğu BM teşkilatından çıkarılması ve yerine Komünist Çin'in alınması için bazı teşebbüsler de söz konusuydu[30]. Milliyetçi Çin için ortadan kaldırılması gereken düşman, muhaceretteki Doğu Türkistanlıların birlik, beraberlik ve kararlılığıydı. Eğer Milliyetçi Çin bunu başarabilirse Doğu Türkistanlıların hür dünya ülkeleri nezdinde yapmakta oldukları faaliyetler de gücünü yitirecek, belki de zayıflayıp ortadan kaldırılabilecekti. Yukarıda ifade edilen tutumlar Milliyetçi Çin'in geçmişte yürüttüğü siyasetini bu sefer muhaceretteki Doğu Türkistanlılara tatbik ettiğini ortaya koymaktadır. Sonuçları değerlendirildiğinde de neticesi alınmış bir hareketin ortaya çıktığı söylenebilir.

Bu maksatla Milliyetçi Çin, muhaceretteki Doğu Türkistanlılar arasındaki birlik ve beraberliği sekteye uğratmak üzere[31] onları "*China Famine Relief Association*/

28 M. E. Buğra, "Doğu Türkistan İstiklal Davasının Yeni Durumu", *Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi,* S.10-11*,* Nisan 1957.

29 *Esir Doğu Türkistan İçin-2*, s.7-11.

30 *Esir Doğu Türkistan İçin-2*, s. 115-117.

31 T. Tuncer, *"*Hindistan Hükümeti'nin Doğu Türkistanlılara Yardımları*"*, *Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi*, 11-15 Eylül 2017, Tiran-Arnavutluk, s.109.

Çin *Açlıkla Mücadele Derneği*"nden mali yardım almaya teşvik etmiştir. 1949 sonrası dönemde hicreti yaşamış Doğu Türkistanlıların mali durumu da pekiyi değildi. Gerçi Kızılhaç ve Dünya Kiliseler Birliği gibi teşkilatların yanı sıra Keşmir ve Hindistan Hükümetleri de Doğu Türkistanlılara yardım yapmışlardı[32]. Muhacirlerin iskânlı göçmen olarak Türkiye'ye gitmeleri için yeterli imkânları olmaması yüzünden Alptekin başka kaynaklara başvurmuş, bu kaynaklardan biri de Milliyetçi Çin olmuştu[33].

Muhaceretteki Doğu Türkistanlılar henüz Türk vatandaşlığına kabul edilmeden ve Suudi Arabistan'daki tarihi karar alınmadan önce adı geçen teşkilattan bir miktar yardım alınmıştır. Nitekim Alptekin'in Suudi Arabistan ve Mısır seyahatinde bulunduğu sırada Buğra, Milliyetçi Çin'e bu meyanda bir mektup yazarak, muhacirlere yardım edilmesini talep etmiştir. Milliyetçi Çin, 14 Kasım 1951 tarihinde Buğra'ya verdiği cevapta TP-51/343 numaralı çekle 1.590, TP-51/344 numaralı çekle de 1.935 olmak üzere toplam 3.525 Dolar göndermiştir. Gelen bu para şahıs başı 11,4 Dolar olmak üzere Bombay'daki 105, Keşmir'deki 130 ve Yenidelhi'deki beş kişiye dağıtılmıştır[34]. Milliyetçi Çin'in bu suretle hariçteki Doğu Türkistanlılar arasına nifak tohumları sokmaya başladığını söylemek mümkündür[35].

Muhaceretteki Doğu Türkistanlıların bir kısmı Türkiye'ye yerleştikten ve Hicaz Kurultay'ı kararı kabul edildikten sonra da Milliyetçi Çin'den maddi yardım almaya devam etmiştir. O senelerde Ankara'da bulunan Milliyetçi Çin Büyükelçiliği'nde görevli diplomatlar, Doğu Türkistanlıların yaşadığı yerleşim yerlerini dolaşarak

32 Ö. Kul, T. Tuncer, "XX. Asırda Doğu Türkistan'da Göçler", *Türk Dünyasında Sürgün ve Göç*, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, İstanbul 2015, s.202.

33 *Esir Doğu Türkistan İçin-2*, s.7 vd.; H. Oraltay, *Hürriyet Uğrunda Doğu Türkistan Kazak Türkleri*, Türk Kültür Yayını, 2. baskı, İstanbul 1976, s.271; H. Gayretullah, *Altaylarda Kanlı Günler*, Hamle Yayınları, İstanbul 1977, s.222.

34 *Ek 1*: Milliyetçi Çin'in zor durumdaki göçmenlere gönderdiği yardımlara dair belgeler.

35 Hamza Uçar, 1973 seçim döneminde Alptekin aleyhinde yayınlamış olduğu broşürde (*Türkistanlılarca İstenmeyen D.P. Balıkesir Millet Vekili Adayı "İsa Yusuf Alptekin'in" Kısaca Hayat Biyografisi*, b.y. ve t.y., s.10) şu ifadeleri kullanmıştır: "*...Bu yardım fonundan Alptekin ve Mehmet Emin Buğra 10.000 dolar almışlardı. Paraları paylaşırken aralarında ihtilaf olmuş, aslan payına dahi razı olmayan Alptekin Bey paranın tamamını gasp etmiştir. Alptekin'e 1956 senesinde Türkistanlılara dağıtılmak üzere 20.000 dolar verilmiş fakat bu para kurtarıcı tarafından iç edilmiştir...*". Uçar gibi Delilhan Canaltay da "*Bizim Anadolu*" gazetesi yazarı Necdet Sevinç'e mahkeme kanalıyla göndermiş olduğu ve adı geçen gazetenin 21 Eylül 1973 tarihli sayısında yayınlanan tekzibinde; "*1956 senesinde yurttaşlara dağıtılmak üzere Mısır'da İsa Yusuf Alptekin'e 20.000 Dolar verilmiş*" olduğunu fakat paranın Alptekin tarafından "*iç edildiğini*" iddia etmiştir. Ortada Milliyetçi Çin'in birisine 20.000 Dolar verdiği söylentisi vardır. Bu paranın Alptekin'e değil, Keşmir'deki "*Doğu Türkistan Göçmenler Derneği*"den Alptekin'e yazılan 19 Ekim 1975 tarihli şikâyet mektubunda ileri sürüldüğü üzere Canaltay'a verilmiştir. Adı geçen şikâyet mektubunda konuyla alakalı olarak özetle şunlar denilmektedir (*Ek 2*: Canaltay'ı şikâyet eden 19 Ekim 1975 tarihli mektup): "*Delilhan, Türkiye'ye gideceğiz diye burada binlerce adamın namına Formaza'ya yazı yazarak, oradan 20.000 Dolar getirtti. Hepsini kendisi yedi. Buradaki gençler Delil'i öldüreceğiz diye hareket ettiler. Delil buraya ispiyon* (?) *olduğu için buradaki Uygurları çeşitli yollara başvurarak korkuttu, yalan suçlamalarla hükümete ihbar etti"*. Şikâyet mektubu çok ağır bir üslupla kaleme alındığından burada sadece konuyla alakalı kısımlar değerlendirilmiştir.

para dağıtmaya, onları Formoza'ya bağlamaya, dolayısıyla birlik ve beraberliklerini parçalamaya çalışmıştır[36]. Zor şartlar altında Hindistan'a sığınan Doğu Türkistanlıların yapmış olduğu birçok başvuruya rağmen sadece 240 kişi için 3.525 Dolar gönderen Milliyetçi Çin'in, bilahare sayıları 10.000'e yaklaşan Türkiye'deki Doğu Türkistanlılara ısrarla para dağıtmak için köy, kasaba ve şehir demeden dolaşmaları bu açıdan da ayrıca değerlendirilmelidir.

Bu meyanda Milliyetçi Çin'in başvurduğu ikinci taktik ise muhaceretteki Doğu Türkistanlıları belirli zamanlarda Tayvan'da tertip edilmekte olan "*Asya Milletleri Anti-Komünist Cemiyeti*"nin toplantılarına davet etmek şeklinde olmuştur[37]. Hamza Uçar, yayınlamış olduğu broşürde: "*...Milliyetçi Çin, Kıt'a Çin'inden ayrı olarak Formoza'da bir h*ükümet kurduğu zaman, yurtlarından ayrı düşen ve zamanında halk tarafından milletvekili seçilen antikomünist olan her millete ait delege*leri (hangi devlette ikamet ederse etsin) belirli zamanda davet etmektedir. Yazıda adı geçen şahıslar böyle bir gaye ile davet edilmişlerdir. Ve Türk Hükümetinin izni ile komünizmi takbih etmek üzere Milliyetçi Çin'e gitmişlerdir"* ifadelerini kullanmıştır[38]. Bilindiği üzere hangi devlette ikamet ederlerse etsinler, muhaceretteki Doğu Türkistanlılar Tayvan'da tertip edilmekte olan "*Asya Milletleri Anti-Komünist Cemiyeti*"nin toplantılarına davet edilirdi. Bu davetlere "*komünizmi tenkit etmek*" için Tayvan'a gitmek suretiyle icabet edenler de vardı.

Muhaceretteki Doğu Türkistanlıların "*komünizmi tenkit etmek*" için bu toplantılara katılması ve Milliyetçi Çin'in sinsi siyasetinin görülememesi ileride büyük ayrışmalara zemin hazırlamıştır. Şöyle ki, antikomünist görünen Milliyetçi Çin, muhaceretteki Doğu Türkistanlıların sembolik anlamındaki özgürlük talebini bile reddetmişti. Prof. Li Dung-fang tarafından ortaya atılan, Çan Kay-şek tarafından aynen benimsenen teoriyi, komünistlere mağlup olup Tayvan'a sığındıktan sonra da savunmaya devam etmişlerdi. Kıta Çin'i komünistlerden kurtardıktan sonra Doğu Türkis-

36 Bu türden olayları sorduğumuz bir kısım Doğu Türkistanlılar, Milliyetçi Çin elçilik görevlilerinin bu faaliyetlerini doğrular tarzda beyanlarda bulunmuşlardır.

37 Hasan Oraltay, ilkini 1960'da, ikinci baskısını ise bazı ilaveleriyle 1976 senesinde İstanbul'da yayınlamış olduğu "*Hürriyet Uğrunda Doğu Türkistan Kazak Türkleri*" adlı eserinin 277-280. sayfalarında konuyla ilgili bilgiler aktarmaktadır. Oraltay eserinde 1960 yılı Mayıs ayında Milliyetçi Çin Ankara Büyükelçisi Şao Yu-lin'den Alibek Hakim, Hamza Uçar ve Halife Altay adına, ayrı ayrı yazılan mektup aldıklarını, 14 Mayıs 1960'da ise adı geçen cemiyetin başkanı Ku Cheng-kang'dan Alibek Hakim'e bir mektup geldiğini ve masrafların cemiyet tarafından karşılanacağının ifade edildiğini belirtmektedir. Oraltay, konuyla alakalı çalışmasının ikinci baskısında, Milliyetçi Çin'in gerçek niyeti anlaşılınca Tayvan'a gitmekten ve faaliyetlerden geri durulduğunu dipnot şeklinde çalışmasının 280. sayfasına derc etmiştir. Aslında sadece bu dipnot bile Tayvan yönetiminin Doğu Türkistanlıların birlik, beraberlik ve kararlılıklarına nasıl sekte vurduğunu, belki başlangıçta iyi niyetle yapılan bu türden davranışların, ilerleyen zamanlarda Doğu Türkistanlıları birbirine düşürdüğünü, önceleri şifahi olarak yapılan eleştirilerin daha sonraki dönemlerde basın-yayım yoluyla hakaret içerikli yayınlara dönüştüğünün görülmesi açısından önemlidir.

38 Uçar, *a.g.b.*, s.8. Delilhan Canaltay da 20 Eylül 1973 tarihli "*Bizim Anadolu*" gazetesinde yayınlanan tekzibinde aynı görüşleri ileri sürmüştür.

tan'ı tekrar istila etmek niyetinde olduklarını asla saklamamış ve böylece emperyalist bir devlet olduklarını açıkça ortaya koymuşlardı. Bu şartlar altında Milliyetçi Çin'in davetine icabet etmek muhaceretteki Doğu Türkistanlıların Formoza'nın sinsi siyasetine alet olmaları anlamına gelebilirdi. Ne var ki durum beklenildiği gibi olmamış, muhaceretteki bir kısım Doğu Türkistanlılar, Milliyetçi Çin'in davetine icabet ederek, komünizmi tenkit etmek gayesiyle Tayvan'a gitmiş ve böylece Milliyetçi Çin'in sinsi siyasetine alet olmuşlardı.

Bu siyasetin ilk uygulaması olarak Milliyetçi Çin'in Ankara Büyükelçisi Şao Şu-lin, Alibeg Hakim, Hamza Uçar ve Halife Altay'a ayrı ayrı mektuplar yazarak, onları 15 Haziran 1960'da Taipei'de açılması planlanan "*Asya Milletleri Anti-Komünist Cemiyeti*"nin 6. toplantısına davet etmiştir. Şao'nun mektubunu, adı geçen teşkilatın başkanı Ku Çeng-kang'ın bütün masrafların cemiyet tarafından karşılanacağını ifade ettiği 14 Mayıs 1960 tarihli mektubu takip etmişti[39]. Milliyetçi Çin'in davetine katılmak üzere Tayvan'a gitmeye hazırlanan kişilerin haberini alan Abdülkebir Akyol, Hacı Bükey Karakol, Bahadırhan Batay, Cumahan Yazal ve Kutay Yıldız olmak üzere 10 kişilik bir Doğu Türkistan delegesi Salihli (Manisa) Kaymakamlığına müracaatla, adı geçenlerin seyahatten alıkonulmasını rica etmiş fakat bir netice alamamışlardı. Doğu Türkistanlılar, son çare olarak Manisa Vilayet Makamı'na takriben 30 kişinin imzasını taşıyan bir telgrafla başvurmuştur. Manisa Valiliği bu telgrafa ne menfi ne de müspet cevap vermiştir[40]. Milliyetçi Çin'in ustalıkla tatbik sahasına koyduğu bu sinsi siyaset, hariçteki Doğu Türkistan davasına onarılması güç ayrılıklar getirmiştir.

Neticede Alibeg Hakim, Hamza Uçar ve Halife Altay, Taipei'de başlayan "*Asya Milletleri Anti-Komünist Cemiyeti*"nin toplantısına katılmak üzere 18 Haziran 1960 günü Tayvan'a gitmiştir. Bu seyahatten takriben bir ay kadar sonra İ. Y. Alptekin, Hasan Oraltay'a bir mektup yazarak muhacir Doğu Türkistanlıların toplantıya katılmasının zararları, davete icabet etmenin yanlışlıkları ve Milliyetçi Çin'in emelleri hususunda ikazlarda bulunmuştur. Oraltay, Alptekin'in mektubuna 14 Temmuz 1960 tarihinde cevabi bir mektup göndermiştir[41]. Hasan Oraltay, Tayvan'a gitmenin gerek-

39 Oraltay, *Hürriyet Uğrunda Doğu Türkistan Kazak Türkleri*, s.277.

40 İlk olarak 1960 yılında Tayvan'a gitmekle başlayan tartışmalar bilhassa 1975 yılına kadar artarak devam etmiş, nihayetinde Doğu Türkistanlılar arasında onarılması zor derin yaralar açmıştır. Hamza Uçar'ın yapmış olduğu neşriyatların olumsuz sonuçlarını gören ilk kişilerden Zalabay Teyci, Alptekin'e hitaben yazdığı 1 Kasım 1973 tarihli mektubunda durumu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bkz. *Ek 3*. Yine 18 Ekim 1975 tarihinde 77 Doğu Türkistanlı Zalabay Teyci'nin evinde bir araya gelerek Hamza Uçar ve Hasan Oraltay'ın yaptıkları yanlışlıkları, Alptekin ve milli meselelerle ilgili ismi geçenlerin, yaptıkları hatalara gerek yazı gerekse basın yoluyla cevap vereceklerini oy birliği ile kabul ettiklerine dair bir karar almışlardır. Bu belge meselenin geldiği noktayı göstermesi açısından kayda değerdir. Bkz. *Ek 4*: *Zalabay Teyci'nin evinde 77 Doğu Türkistanlı'nın aldığı karar metni*. 5 Şubat 1975 tarihli Amerika'daki Türkistanlılar Derneği Başkan ve yöneticilerinin Alptekin aleyhinde neşriyat yapan Hamza Uçar'ın yanlışlarını kaleme aldıkları mektupta da durumun geldiği noktayı görmek açısından önemli bilgiler bulunmaktadır. Bkz. *Ek 5*:

41 *Ek 6*: Hasan Oraltay'ın Alptekin'e hitaben 15 maddeden ve 4 sayfadan müteşekkil 14 Temmuz 1960 tarihli mektubu.

liliğine değindiği mektubunu Fedai dergisi[42] ve "*Doğu Türkistan Tarihindeki Bazı Meseleler ve İthamlara Cevaplar*" adlı broşürde yayınlamıştır. Oraltay mektubunda Tayvan'a gidilmemesi hususunu *"... İsa Yusuf Alptekin'in karşı koyma hareketi, Sayın Necdet Sevinç ve M. Ali Yörük beylerle beraber 1970 ve 1971 senelerinde başlamıştır. Biz ise 1968 senesinde resmen kendi imzamızla yayınladığımız makaleyle karşı çıkmışızdır... Lider veya Tanrı Elçisi*[43] *henüz uyanmamış iken biz böyle yazılar yazarak bazı kimseleri uyarmaya çalışmışızdır..."*[44] şeklinde izah etmiştir.

Milliyetçi Çin'in diğer bir sinsi taktiği de dış ülkelerde ikamet eden eski Çin Halk Vekiller Kurultayı üyelerini belirli zamanlarda Tayvan'da tertip edilen "Çin Halk Vekilleri Kurultayı"nın toplantılarına davet etmek şeklinde olmuştur. Hamza Uçar konuyla ilgili olarak: *"... yurtlarından ayrı düşen ve zamanında halk tarafından milletvekili seçilen antikomünist olan her millete ait delegeyi (hangi devlette ikamet ederse etsin) belirli zamanlarda davet etmektedir…"*[45] ifadelerini kullanmıştır.

Bu konuyu değerlendirmeye geçmeden önce Milliyetçi Çin'in devlet teşkilatı hakkında kısa bir bilgi vermek faydalı olacaktır. Çin'de 1946'ya kadar geçici bir anayasa bulunmaktaydı. Çin'in ilk resmî anayasası 25 Aralık 1947 tarihinde kabul edilmiştir. Milliyetçi Çin, komünistlere mağlup olup Tayvan'a sığındıktan sonraki dönemlerde de bu anayasayı muhafaza edip kullanmıştır. Bu anayasaya göre bütün yetkiler devlet başkanının elindeydi. Devlet Başkanı aynı zamanda silahlı kuvvetlerin de başkomutanıydı. İcra Hukukunu Devlet Başkanı adına "*yuan*" adı verilen beş konsey yürütmekteydi. İcra Konseyi'nin Başkanı, Başbakanlık vazifesi görmekte, Devlet Başkanı, Halk Vekilleri Kurultayı tarafından seçilmekteydi. Halk Vekilleri Kurultayı üyelerini, üyelerin bulundukları eyaletlerdeki halk seçerdi. Eyaletler; vilayet, kaza ve nahiyelere ayrılır, vilayet, kaza ve nahiyelerdeki çeşitli boy, meslek ve resmî kuruluşlar da kendi delegelerini seçerdi. Çin Halk Vekilleri Kurultayı şayet gerekli görürse anayasada tadilat yapma hakkına sahipti[46].

Milliyetçi Çin'in, Kıta Çin'den ayrılmadan önceki İlk Halk Vekilleri Kurultay'ı 1948 yılında Nankin'de gerçekleştirilmiştir. Kurultay'ın maksadı Çan Kay-şek'i Devlet Başkanlığı'na, Li Zung-rin'i yardımcılığına seçmek ve 1947'de kabul edilen

42 Hasan Oraltay, "Türkistan'ın Milli İstiklal Dâvası ve Maotsi-tung ile Mareşal Çang-kay-şek", *Fedai Dergisi,* S.43, İzmir, Aralık 1968, s.8.

43 İsa Yusuf Alptekin kastedilmektedir.

44 H. Oraltay, *Doğu Türkistan Tarihindeki Bazı Meseleler ve İthamlara Cevaplar*, Büyük Türkeli yayınları: 4, İstanbul 1975, s.33.

45 Uçar, *a.g.b.*, s.8. Delilhan Canaltay da 20 Eylül 1973 tarihli "*Bizim Anadolu*" gazetesinde yayınlanan tekzibinde aynı ifadeleri kullanmıştır.

46 Milliyetçi Çin Cumhuriyeti, 1 Hükümet 5 Konseyli merkezi hükümetle idare edilirdi. Diğer bir ifade ile Merkezî Hükümet Cumhurbaşkanı ve Danışman Daireleri ile 5 Konseyden (İdari İşler, Yasa Çıkarma, Adliye, İmtihan ve Teftiş) ve onlara bağlı hükümet birimlerinden müteşekkildi. Bu yapı aslında Sun Yat-sen'in kendi tasarımı olan 5 Yetkili Anayasa Teorisine uygun olarak, devletin yönetimini 5 erke ayrı ayrı birer Konsey şeklinde yapılandırmıştı. Bkz., *"Çin Kurultayı Resmi Kaydı" Anayasa Kurultayı*, (Yay Haz. Çin Büyük Kurultayı Katibat Bölümü), Nan-jing 1946, s.3.

anayasa taslağını gözden geçirip, yürürlüğe koymaktan ibaretti. Milliyetçi Çin'in 1948'de tertip ettiği bu Halk Vekilleri Kurultayı'na Çin'in çeşitli bölgelerinden delegeler davet edilmiştir. Çin idaresi altında olması dolayısıyla Doğu Türkistan'daki çeşitli etnik grup, meslekî ve resmî kuruluşları temsilen de 75 delege Kurultay'a davet edilmiştir. 75 delegenin 41'ini Uygur, 12'sini Moğol, 5'ini Kazak, ve geri kalanını Çinliler oluşturmaktaydı. Kurultay'a Kazak Türklerini temsilen Delilhan Canaltay, Hamza Uçar, Şirduman, Zeki Han ve Köksögen, katılmıştı[47]. Linda Benson'un verdiği bilgilere göre söz konusu isim listesi 2 Ocak 1946'da kurulan Doğu Türkistan Koalisyon hükümetinin Başkan Yardımcısı Ahmetcan Kasimi tarafından hazırlanarak o sırada Lancu'da bulunan General Cang Ci-cung'a gönderilmiştir. Cang, gerekli tashihleri yaptıktan sonra listeyi Kasimi'ye iade etmiştir. Kasimi'nin listeyi Mesut ve İsa beylere gösterip, fikirlerini alıp-almadığı belli değildir. Ayrıca, 75[48] kişilik heyet 11 Kasım 1946'da Urumçi'den Nankin'e hareket etmiş ve Ocak 1947'de dönmüştür[49].

Savan Kaymakamı Alibeg Hakim, Doğu Türkistan Eyalet Hükümeti Maliye Bakanı Canımhan Hacı, Osman Batur, Urumçi Valisi Hadıvan Hatice Hanım, Kutubi Kaymakamı Orazbay Alioğlu asıl listede ismen davetiye çıkarılan Kazak delegeleriydi. Ne var ki bu kimseler bizzat davet edildiği halde Kurultay'a katılmamış, yerlerine başkalarını göndermiştir. Mesela, Alibeg Hakim yerine adamlarından Hamza Uçar'ı; Canımhan Hacı, oğlu Delilhan Canaltay'ı; Osman Batur, oğlu Şirduman'ı; Hadıvan Hanım oğlu Zeki Han'ı ve Orazbay Alioğlu da adamlarından Köksögen'i vekil tayin ederek adı geçen toplantıya göndermiştir[50].

Hamza Uçar ve Delilhan Canaltay'ın iddialarının aksine vekil olarak Kurultay'a iştirak etmelerine rağmen kendilerini birer "*milletvekili*" olarak lanse etmişler, bu nedenle zaman zaman Tayvan'da tertip edilmekte olan Çin Halk Vekilleri Kurultayı'na katılmışlardır. Bu durum Tayvan yönetiminin sinsi siyasetine yaradığından Formaza'ya gidenlere ses çıkarılmamıştır.

Muhaceretteki Doğu Türkistanlıların birliğini parçalamak amacını güden Milliyetçi Çin, Hamza Uçar ve Delilhan Canaltay'ı Çin Halk Vekilleri Kurultayı'nın toplantılarına davet edebilmek için "*sunî milletvekilliğine*" meşruluk kazandırma gayretinde olmuştur. Bu maksatla Uçar, 1960'larda birkaç defa Tayvan'a gidip gelmiş, Ocak 1966'da tekrar Tayvan'a davet edilmiştir. Bunu duyan Türkiye'deki Doğu Türkistan ileri gelenlerinden Hacı Osman Taşdan, H. Kayyum Molla, Nurgocay Batur,

47 Song Xi-Lian, *Uşak General Song Xi-lian'ın Kendi Ağzından*, Pekin, 1986, s.225.

48 Çin Cumhuriyeti Halk Vekilleri Birinci Kurultay'ı 21-23 Kasım 1947'de gerçekleşmiştir. Kurultay için verilen vekil kontenjanı 82 kişi idi. Bkz. Çin Kurultayı Resmi Kaydı, s.61, 101-116.

49 L. Benson, *The Ili Rebellion: The Moslem Challange to Chinese Authority in Xinjiang 1944-1949*, Armogk, NY, 1990, s. 97-98. Krş. için bkz. *Esir Doğu Türkistan İçin-1*, s. 527-528.

50 Kurultayla alakalı geniş bilgi için bkz. Çin Kurultayı Resmi Kaydı, s. 30, 44, 61, 101-116, 113, 121-122. 1948 yılında Nankin Halk Vekilleri Kurultayı'na katılanların isimleri hakkında bkz. Xu You-chun, *Minguo* Dönemi Meşhur Kişiler Sözlüğü, Shi-jia-zhuang, Hebei Halk Yay. 1991, s.1721; http://lis.ly.gov.tw /nacgi/ttsweb? @0:0:1:dbini/lymeetingdb@@0.41169545131502827/01.02.2015.

Bahadırhan Batay, Abduveli Can, H. Kahraman Çakmak, H. Abdulkadir Akyol, H. Ali Öztürk, H. Tokay Toktasın, H. Sultan, Mansur Teyci, H. Savutbay, Mehmet Meki ve Malik Şerefli, Hamza Uçar'a elden bir mektup göndermiştir. Hamza Uçar mektuba cevabında: "*Mektubun çok geç alındığını ve babasının Tayvan'a hareket etmiş olduğunu, Tayvan'a gidişin bir görüş ve telakki meselesi olduğunu, Doğu Türkistan'ın özgürlük meselesine gelince; bunun ancak Milliyetçi Çin ile birlikte çalışmakla gerçekleşebileceğini ve bu sebeple şimdiden zemin hazırlanması gerektiği*"[51] görüşlerine yer vermiştir.

Hamza Uçar'a yazılan mektupta belirtildiği üzere 1947'de Nankin'de tertip edilen Halk Vekilleri Kurultayı'na ismen davet edilen Hamidullah Tarım ve Abdulahat Hacı adlarında iki asil üye vardır. Bu iki üye sadece Tayvan'ın davetini reddetmekle kalmamış aynı zamanda muhacerette Doğu Türkistanlıların birlik ve beraberliğine zarar vermemek adına görevlerinden de istifa etmiştir. Fakat Uçar ve Canaltay, muhacerette çoğu yurttaşların ricalarına rağmen bu "*suni milletvekilliği*" görevlerinden ayrılmamıştır[52].

Milliyetçi Çin'in başvurduğu bir başka sinsi taktik ise dış ülkelerde yaşayan bir kısım Doğu Türkistanlıları, Milliyetçi Çin devriminin yıldönümünü kutlamak üzere her sene 10 Ekim'de Tayvan'da tertip edilen gösterilere davet etmek şeklinde olmuştur. Gidiş-dönüş bileti ve konaklama masraflarının tamamen Milliyetçi Çin Hükümeti tarafından karşılandığı bu gezilere rağbet eden Doğu Türkistanlıların sayısı bir hayli fazla olmuştur. Türkiye dışındaki ülkelerden gelen Doğu Türkistanlılara 13.000'er, döviz aldıkları için Türkiye'den gelenlere de 19.000'er Tayvan parası harçlık verilmiştir[53].

3- Doğu Türkistan Davasına Verilen Zarar

Milliyetçi Çin'in ustalıkla tatbik ettiği bu sinsi siyaset çok kısa zamanda semeresini vermiş; muhacerette Doğu Türkistanlılar "*Tayvan'a giden ve gitmeyen*", "*Tayvan ile işbirliği yapan ve yapmayan*" ve "*Tayvan'dan mali yardım alan ve almayan*" olmak üzere iki gruba ayrılmış, iki grup arasında çok sert tartışmalar yaşanmıştır. Tayvan ile işbirliği yapmayan, Tayvan'a gitmeyen ve Tayvan'dan mali yardım almayan grup diğer grubu "*Doğu Türkistan davasından kopmakla*", ve "*Doğu Türkistan davasına ihanet etmekle*" suçlamıştır. Tayvan'a giden ve Tayvan'dan mali yardım alan grup ise yaptığını haklı gösterebilmek için diğer gruba bazı ithamlarda bulunmuştur. Önceleri şifahi olarak yürütülen bu suçlama ve karalama kampanyaları bilahare yazı-

51 Bu mektuba bütün çalışmalarımıza rağmen ulaşamadık.

52 Oraltay, *Doğu Türkistan Tarihindeki Bazı Meseleler*, s. 29; C. Targabataylı, *Doğu Türkistan Tarihindeki Bazı Meseleler ve "Çinciler"*, Büyük Türkeli Yayınları 5, İstanbul 1976, s. 40 vd.

53 Anlatılanlara göre bazı Doğu Türkistanlıların satmak üzere yanlarında çeşitli mallar götürmeleri yüzünden Tayvan Gümrüğü'yle başları derde de girmiştir. Tayvan Gümrüğü ile yaşanan sıkıntılar bir nevi şehir efsanesi şeklinde Doğu Türkistanlılar arasında esprili bir şekilde anlatılmaktadır.

ya dökülmüş hatta basına dahi intikal etmiş, neticede birbirine düşen iki grup davayı tamamen ihmal etmiştir[54].

İki grup arasındaki bölünme, sürtüşme ve suçlamalar, Delilhan Canaltay'ın 1969 senesinde serbest göçmen olarak Türkiye'ye yerleşmesinden sonra daha da artmıştır. Şirinagar'da bulunduğu sıralarda Milliyetçi Çin ile ilişki içerisinde olan Canaltay, ilişkisini Türkiye'ye geldikten sonra da devam ettirmiştir. Bunun üzerine Türkiye'deki Doğu Türkistanlılar başta İ. Y. Alptekin, H. Osman Taşdan, B. Batay, Abduveli Can ve Zalabay Teyci olmak üzere özel toplantılar tertip etmiştir. Toplantılara davet edilen Canaltay'dan Milliyetçi Çin ile işbirliği yapmaması, bu ülkeye gitmemesi, mali yardım almaması, Milliyetçi Çin'e taraftar kazandırmaması istenmiş, böyle bir durumun Doğu Türkistan davası için son derece zararlı olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Anlaşıldığı kadarıyla Canaltay, bütün telkin, nasihat ve ikazlara rağmen faaliyetlerini devam ettirmiştir.

Bu durumdan azami derecede istifade eden Milliyetçi Çin, Tayvan ile işbirliği yapan Doğu Türkistanlıları kullanmaktan vazgeçmemiştir. Milliyetçi Çin bu suretle; "*Sinkiang için sembolik anlamda özgürlük talep edenlerin sayısının çok az olduğu, özgürlük meselesinin gelecekte Kıt'a Çin'i komünistlerden kurtardıktan sonra ele al*ınacağı*, Sinkiangların çoğunluğunun her vesileyle Cumhurbaşkanları Çan Kay-şek'e sadakat bildirmek için Tayvan'a geldikleri ve Sinkiang'ın* Türkiye, Suudi *Arabistan, Batı Almanya gibi ülkelerden gelen vekilleri olduğu*" şeklinde propaganda yapma fırsatı bulmuştur. Milliyetçi Çin, gelişen olaylarla sadece muhaceretteki Doğu Türkistanlıların beraberliğini zayıflatmakla kalmamış, Doğu Türkistan'a sembolik anlamda özgürlük tanınması için dış ülkelerden gelmesi muhtemel bir baskıyı da üzerinden atmış, Doğu Türkistan meselesinin BM gündemine taşınmasını da önlemiştir.

5- Tayvan'daki Doğu Türkistanlılar

Hasan Oraltay ve Muhabay Engin, İ. Y. Alptekin'in Tayvan ile işbirliği yapanları "Çinci" olarak suçladığı halde Tayvan'da "*Sinkiang Eyalet Hükümeti Reisi*" olarak

54 *Bizim Anadolu gazetesi*, 15.12.1970; M. A. Yörük, «Milliyetçi Çin İle Açık Konuşma", *Bizim Anadolu Gazetesi*, 13.12.1970; a. mllf., "İstiklalin Şimdiden Tanınması Şart", *Bizim Anadolu Gazetesi*, 14.12.1970; a. mllf, "Sayın Büyükelçi Kimseyi Aldatamaz" *Bizim Anadolu Gazetesi*, 31.12.1970; "Tarihi Çin Entrikası", *Bizim Anadolu gazetesi*, 16.12.1970; "Doğu Türkistan Esir İken Çinliden Dost Olmaz", *Bizim Anadolu Gazetesi*, 28 Aralık 1970; "Türkistanlılar Milliyetçi Çin'i Samimiyetsizlikle Suçladı", *Bizim Anadolu Gazetesi*, 4.1.1971; G. Doğan, "Altay Köylüleri ve M. Çin", *Bizim Anadolu Gazetesi*, 6.1.1971; "Diplomatik Skandal", *Bizim Anadolu Gazetesi*, 13.5.1971; "Fabrikayı Çinliler mi Yaptırıyor?", "Çin Büyükelçisi Kayseri›den Gelenlere 15 bin, Adana›dan Gelenlere de 10 bin Türk Lirası vermiş ve Parayı Adana ve Kayseri›deki Türkistanlılara Dağıtmalarını İstemiştir", *Bizim Anadolu Gazetesi*, 14.5.1971; N. Sevinç, "Kazak Kenti", *Bizim Anadolu Gazetesi*, 3-4-5. Ağustos 1973; D. Canaltay, "Yalanlama", *Bizim Anadolu Gazetesi*, 20-21 Eylül 1973; M. Engin, *Kazak Türklerinin İstanbul'daki Yeni Kenti ve Bazı Gerçekler*, Büyük Türkeli Yayınları 3, İzmir, İstiklal Matbaası, 1973; M. A. Öztürk, "Bu Hamza Uçar Ne Menem Kişi İmiş?" *Orta Doğu Gazetesi*, 16.8.1975; "Doğu Türkistan istiklal Hareketine Engel Olanlara, Türkiye'deki Doğu Türkistan Türklerinin Protestosu", *Bizim Anadolu Gazetesi*, 12-13 Aralık 1975.

bulunan Yolbars ve onunla beraber hareket eden diğer "*Uygurlar*"a ses çıkarmadığını ifade etmiştir[55]. Doğu Türkistan'ın komünist istilasına uğramasından sonra Yolbars, çocukları ve bazı adamlarıyla Hindistan sınırına gelip[56] sığınma talep etmişti. Hindistan Hükümeti, Yolbars'a sığınma hakkı vermek için, Buğra ve Alptekin'den yazılı garanti talep etmiş, onlar da zor durumdaki Yolbars'ı kurtarabilmek maksadıyla bir belge vermişlerdi. Böylece Yolbars ve bir kısım adamları Hindistan'a sığınabilmişti[57]. Yolbars, Hindistan'a sığındıktan sonra Buğra ve Alptekin'in Türkiye'ye yerleşme, Türk vatandaşı olma ve birlikte faaliyet gösterme tekliflerini kabul etmemiş, Tayvan'a giderek Milliyetçi Çin vatandaşı olarak kalmayı tercih etmişti. Bilahare "*Sinkiang Eyalet Hükümeti Reisi*" olmuş ve bu görevde iken ölmüştü. Milliyetçi Çin Hükümeti, Yolbars'ın ölümünden sonra "*Sinkiang Eyalet Hükümeti Reisliği*"ni lağvederek yerine "*müdürlük*" ihdas etmiş, Yolbars'ın oğlu Yakup'u da müdürlüğün başkanlığına atamıştı[58].

Çin'deki her bir azınlık milletin, mensubu bulunduğu toplumun çıkarlarını koruması veya Milliyetçi Çin vatandaşı olan bir kişinin önce Tayvan'ın çıkarlarını düşünmesi gayet doğaldır. Yolbars'ın oğulları ve diğer bir kısım Uygurlar, kendi toplumunun çıkarlarını ihmal etmiş, neticede bir Çinli gibi davranmış olabilirler. Zaten bir Çinli gibi davranan, düşünen ve Çin çıkarlarını mensubu bulunduğu toplumun çıkarlarından üstün tutan Çinlileşmiş bir kimseyi "Çinci" olarak itham etmenin manası olmasa gerekir.

Hasan Oraltay, çeşitli vesilelerle yayınlamış olduğu broşürlerinde Çin'e gitme yolunun Alptekin tarafından açıldığını ileri sürmüş, babasıyla birlikte ve ondan sonra Tayvan'a gidenleri ise savunmuştur. Alptekin, Doğu Türkistan'ın içinde bulunduğu durumu düzeltebilmek adına, yakın arkadaşlarının da telkinleriyle Merkezi Çin'e gitmiş, Doğu Türkistan'ın Şın Şı-sey döneminde bir nevi Sovyet peyki olarak idare edildiği 1934-1944 yılları arasında geri dönememiştir[59]. Sovyetler Birliği'nin Doğu Türkistan'dan çıkarılmasında sonra Şın Şı-sey'in yerine getirilen U Çung-şin de Alptekin'in Doğu Türkistan'a dönmesine mani olmuş ancak General Cang Ci-cung'un özel izniyle vatanına dönebilmişti. Alptekin'in bir zamanlar Çin'de bulunmuş olması, ondan sonrakilerin Tayvan'a gitmeleri için mazeret değildir. Eğer iddia edildiği gibi Alptekin Çin›e gittiği için "Çinci" ise Hasan Oraltay'ın, babasının, onunla birlikte ve

55 Targabataylı, *a.g.e.*, s. 58; M. Engin, *Kazak Türklerinin İstanbul'daki Yeni kenti ve Bazı Gerçekler*, İstiklal Matbaası, İzmir 1973, s.12.

56 T. Tuncer, *"*Bir Halk Kahramanı Osman Batur*"*, *Capaddocia History Journal*, C.5, 2015, s.198.

57 *Ek 7*: Buğra ve Alptekin'in Yolbars için verdikleri 2 Mart 1951 tarihli garanti belgesi.

58 İ. Eminov, "Yolbars Nasıl Biriydi", *Xinjinag Tarih Materyallerinden Seçmeler-13*, Urumçi, Sincan Halk Neş. 1985, s.71-77; Xu Zh, "Benim Bildiğim Yolbars", *Xinjinag Tarih Materyallerinden Seçmeler-4*, Urumçi, Sincan Halk Neş. 1985, s.132-137; Wen Yong, "Yolbars Denen Kişi", (Haz. Xu Jun-sheng), *Xinjinag Tarih Materyallerinden Seçmeler-4*, Urumçi, Sincan Halk Neş. 1985, s.185-197; Tarbagataylı, *a.g.e.*, s.19, 41 vd.

59 *Eseri Doğu Türkistan için-1*, s. 229 vd.; Tuncer, *"*Doğu Türkistan Yönetiminde Çin-Sovyet Çekişmesi*"*, s.1062.

ondan sonrakilerin de örnek alıp Tayvan ile işbirliği yapmaktan geri durmaları icap ederdi. Hele de Hicaz Kurultayı'ndan sonra bu türden hareketlere girişilmemesi en doğru davranış olurdu. Ne var ki, Alibek Hakim, Hamza Uçar ve Halife Altay başta Alptekin olmak üzere hemşerilerinin rica ve taleplerine rağmen Tayvan'a gitmişlerdi. Hâlbuki Alibek Hakim ve Hamza Uçar'ın müştereken imzalayarak Alptekin'e gönderdikleri 12 Mayıs 1952 tarihli mektuplarında[60] "*zat-ı âlinizin vatan ve milletiniz için son dakikanıza kadar hizmet etmeniz hem farz hem borçtur. Zat-ı âlinizin çizmiş olduğu yolda yürümek de bizler için farz ve borçtur*" demekteydi.

Alibeg Hakim ve Hamza Uçar, "*farz ve borçlarını*" yerine getirmek için Doğu Türkistanlıların Hicaz Kurultayı'nda alınan karar gereğince Alptekin'in çizmiş olduğu yolda neden yürümek istemedikleri de ayrıca değerlendirilmelidir. Asıl yapılması gereken birlik ve kararlılık içerisinde Doğu Türkistan davasını dünya gündemine taşımak yerine, basın yayın yoluyla birbirlerine ithamlarda bulunan bir kör dövüşüne dönüşmüştür. Zikredilen bu dönemde Alptekin'e yapılan ithamlardan biri de Tayvan'dan mali yardım aldığına dairdir. Doğrusu Hicaz Kurultay'ı kararı alındıktan ve Alptekin, Türk vatandaşı olduktan sonra Milliyetçi Çin'den para aldığına dair bugüne kadar herhangi bir belgeye ulaşamadık. Her ne kadar bazı Doğu Türkistanlılarla yapılan görüşmelerde Alptekin'e de Tayvan'dan mektuplar geldiği ifade edilmişse de bunun maddî anlamda karşılığının olup-olmadığına dair bir bilgi ortaya konulamamıştır. Bu durumda da Alptekin'in Tayvan'dan maddî yardım aldığını söylemek doğru bir değerlendirme olmayacaktır.

Hamza Uçar[61]: "*Hür Dünya'da toplanan yardımların, eskiden Çin tabiyetinde olup, hür memleketlerde yaşayan muhacirlere dağıtıldığı bir gerçektir*" demektedir. Delilhan Canaltay da yayınlanan tekzibinde Hamza Uçar'ın ifadelerini doğrulamak suretiyle: "*Adet olduğu üzere Milliyetçi Çin Elçiliği aynı gaye ile Türkiye'deki Türkistanlılara yardım etmek istemiştir. Bu yardımdan faydalanan aileler cüzidir*"[62] ifadesini kullanmıştır[63]. Aslında Doğu Türkistan davasının Milliyetçi Çin ile olan dev-

60 *Ek 8*: İ. Y. Alptekin'e Alibek Hakim ve Hamza Uçar'ın 12.5.1952 tarihli mektubu.

61 Uçar, *a.g.b.*, s.10.

62 *Bizim Anadolu Gazetesi*, 21 Eylül 1973.

63 Alptekin bu türden ithamlarla ilgili hatıratında (*Esir Doğu Türkistan İçin-2*, s.116-117) sadece şu cümlelere yer vermiştir: "Çinlilerin bu çalışmaları, 1959 yılından itibaren, bilhassa benim şahsıma karşı bir iftira, karalama ve suçlama şeklinde ortaya çıktı. Daha sonraları da bazı broşürler, beyannameler şeklinde, şahsıma karşı bazı yurttaşlarımın-cahilliklerinden dolayı sürdürdükleri iftiralar bütün bu Çin entrikalarının neticesidir. Yarım asırdır arkadaşlarımla beraber yürüttüğümüz, yurdumuz için en iyi mücadele şekli olduğuna inandığımız siyasî, kültürel ve diplomatik mücadele metodunu anlayamayan bazı yurttaşlarımız, düşmanlarımızın telkinlerine kapılarak bizlere if*tiralar attılar... Ben bu iftiralar üzerinde fazla durmak istemiyorum... Burada da şunu ifade etmeliyim ki; bazı yurttaşlarımızın, gerek Doğu Türkistan'da ve gerekse muhacerette iken, bana karşı hakarette bulunmalarını, tamamen onların cehaletlerine veriyorum.* Çünkü, *Çin ve Rus, bizi her türlü dünya nimetinden mahrum ettiği gibi, bilgiden, tahsilden ve okuldan da mahrum etti. Bizi kör, cahil ve dünyadan bîhaber hâle getirdiler. Halkımızın çok nadir bazı evlatları dünyayı tanımak fırsatını elde edebildi. Bunun içindir ki, gelecek Türkistan nesillerinden ve Türkistan için mücadele edecek olan evlatlarımızdan isteğim, millî şuurdan*

resi Milliyetçi Çin'in 1971'de BM'den çıkarılmasıyla kapanmıştır. Bugün sadece 23 devlet ile diplomatik ilişkisi olan Milliyetçi Çin, Kıta Çin'in meşru temsilcisi olma hüviyetini de kaybetmiştir[64].

Sonuç

"1949 Sonrası Hariçte Doğu Türkistan Davası ve Tayvan Yönetiminin Tutumu" başlıklı bu çalışmada maksadımız tahrif edilmeye çalışılan bazı tarihi gerçekleri, Milliyetçi Çin'in muhacerette ki Doğu Türkistanlıların birlik, beraberlik ve kararlılığını parçalayabilmek için tatbik etmiş olduğu sinsi siyasete nasıl aldanıldığını belgelere dayanarak açıklamaktan ibarettir. Kanaatimizce Milliyetçi Çin'e giden, onlardan mali yardım alan ve işbirliği içinde olanlar, İsa Yusuf Alptekin'i karşılarında bir engel olarak gördükleri için, ona bazı ithamlarda bulunmaya, böylece kamuoyunun gözünden düşürme yoluna başvurmuşlardır. Alptekin ise bu süreçte; muhacerette ki Doğu Türkistanlıları, Suudi Arabistan'da alınan 6 Eylül 1954 tarihli Hicaz Kurultay'ı kararına riayet etmeye, birlik, beraberlik ve kararlık içinde faaliyet göstermeye, muhacerette ki Doğu Türkistanlıların talepleri kabul edilinceye kadar Milliyetçi Çin ile hiçbir surette işbirliği yapmamaya teşvik etmiştir.

Günümüzde Doğu Türkistanlıların içinde bulunduğu durumun sorumluluğunu tamamen Milliyetçi Çin'in muhacerette ki Doğu Türkistanlıların birlik, beraberlik ve kararlılığını parçalayabilmek için tatbik etmiş olduğu siyasete bağlamak, Doğu Türkistanlıların kendi kendilerini aldatması olacaktır. Bir vakitler Orta Asya Türk medeniyetinin beşiği kabul edilen Doğu Türkistan, zamanla cehalet bataklığına saplanmış, idealleri çürümüş, para, şöhret, mevkii ve menfaat peşinde koşan nesiller yetişmiştir. Böylece birlik, beraberlik ve kararlılıkları parçalanmış, neticede kolay yutulur birer lokma haline gelmişlerdir.

Geçmişteki Milliyetçi Çin'in sinsi siyasetinin yerini günümüzde Komünist Çin idaresinin yöntemleri almıştır. Bütün bu yaşananlar değerlendirildiğinde Doğu Türkistanlıların birlik, beraberlik ve kararlılıklarına sekte vurmak için tatbik sahasına konulan siyaset ve Doğu Türkistan davasına Doğu Türkistanlılar eliyle vurulan darbe aynen devam etmektedir denilebilir. Milliyetçi Çin'in sinsi siyaseti ile Alptekin'e ve onun şahsında Doğu Türkistan davasına verilen zarar artık yine Doğu Türkistanlılar eliyle ama küçük farklılıklarla, bu defa Komünist Çin yönetimi tarafından uygulama sahasına konulmuş ve bu durum kısa zamanda semeresini vermiştir. Oyun aynı olmasına rağmen, Komünist Çin'deki toplantılara katılan, Çin ile ticaret yapan, dahası hem ticaret yaparım hem davamı savunurum diyen, hatta Çin Elçiliği ile görüşebilmek için her fırsatı kullanan Doğu Türkistanlılarda ciddi artışlar görülmektedir. Sonuç itibariyle denilebilir ki, hariçte Doğu Türkistan davasında 1971 sonrası Tayvan yönetiminin

mahrum kalmamaları, okumaları, dünyayı tanımaları ve mücadelelerini ilim ve fikrin rehberliğinde yapmalarıdır".

64 "Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Raporu", s. 3 (http://arsiv.ntv.com.tr/modules/ekonomi/bultenler/ tayvan_ ulke_bulteni.pdf/ 9.1.2014).

BM teşkilatından çıkarılıp yerine Komünist Çin idaresinin alınmasıyla merkezi değişmiş, aynı tuzağa günümüz Doğu Türkistanlıları da düşürülmüştür.

KAYNAKÇA

"Çin Kurultayı Resmi Kaydı" Anayasa Kurultayı, (Yay Haz. Çin Büyük Kurultayı Katibat Bölümü), Nanjing 1946.

"Diplomatik Skandal", *Bizim Anadolu Gazetesi*, 13.5.1971.

"Doğu Türkistan Esir İken Çinliden Dost Olmaz", *Bizim Anadolu Gazetesi*, 28 Aralık 1970.

"Doğu Türkistan İstiklal Hareketine Engel Olanlara, Türkiye'deki Doğu Türkistan Türklerinin Protestosu", *Bizim Anadolu Gazetesi*, 12-13 Aralık 1975.

"Fabrikayı Çinliler mi Yaptırıyor?", "Çin Büyükelçisi Kayseri'den gelenlere 15 bin, Adana'dan Gelenlere de 10 bin Türk Lirası vermiş ve Parayı Adana ve Kayseri'deki Türkistanlılara Dağıtmalarını İstemiştir", *Bizim Anadolu Gazetesi*, 14.5.1971.

"Tarihi Çin Entrikası", Bizim Anadolu Gazetesi, 16.12.1970.

"Türkistanlılar Milliyetçi Çin'i Samimiyetsizlikle Suçladı", Bizim Anadolu Gazetesi, 4.1.1971.

Alptekin, E.; "Doğu Türkistan'a Şingcang İsmi Verilişinin 95. Yıldönümü", *Bayrak Gazetesi*, 1979, s.2.

Alptekin, İ. Y.; *Doğu Türkistan İnsanlıktan Yardım İstiyor*, Otağ Yayınları, İstanbul 1974.

Bakır, A.; *Doğu Türkistan Milli İstiklâl Hareketi ve Mehmet Emin Buğra*, DTVY, İstanbul 2005.

Barnett, A. D.: *China on the Eve of the Communist Takeover*, Thames&Hudson, London 1963.

Benson, L.; *The Ili Rebellion: The Moslem Challange to Chinese Authority in Xinjiang 1944-1949*, Armogk, NY: M. E. Sharpe, 1990.

Bizim Anadolu Gazetesi, 15 Aralık 1970.

Bizim Anadolu Gazetesi, 21 Eylül 1973.

Boorman H. L.- Howard, R.C.: *Biographical Dictionary of Republican China*, C. III, Columbia UP, New York 1967.

Buğra, M. E.; "Açıklamalar", *Doğu Türkistan'ın Sesi*, S.8-9, Mart 1957.

Buğra, M. E.; "*Doğu Türkistan İstiklal Davasının Yeni Durumu*", *Doğu Türkistan'ın Sesi*, S.10-11, Nisan 1957.

Buğra, M. E.; *Doğu Türkistan Tarihi, Coğrafi ve Şimdiki Durumu*, İstanbul 1952.

Buğra, M. E.; *Doğu Türkistan'ın Hürriyet Davası ve Çin Siyaseti,* Osmanbey Matbaası, İstanbul 1954.

Buğra, M. E.; Şarkî Türkistan Tarihi, Ofset Matbaacılık, Ankara 1987.

Canaltay, D.; "Yalanlama", *Bizim Anadolu gazetesi*, 20-21 Eylül 1973.

Chiang Kai-shek, *China's Destiny*, (trans. Wang Chung-hui), New York, Macmillan, 1947.

Çağatay, T.; "Mehmet Emin Buğra", *Gökbayrak*, DTKVDD Yay. No: 77, Haziran 2007, (http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=46&sid=917/14. 1.2015).

Çin Kurultayı Resmi Kaydı, Anayasa Kurultayı, (Yay Haz. Çin Büyük Kurultayı Katibat Bölümü), NanJing 1946.

"Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Raporu", s. 3 (http://arsiv.ntv.com.tr/modules/ ekonomi/bultenler/tayvan_ulke_ bulteni.pdf/9.1.2014).

Dillon, M.; *Doğu Türkistan, Çin Orta Asya'sında Etnik Ayrımcılık ve Kontrol*, (trc. Dr. Hayati Aktaş), TDPY, İstanbul 2001.

Doğan, G.; "Altay Köylüleri ve M. Çin", *Bizim Anadolu gazetesi*, 6.1.1971.

Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi, S.10-11, Nisan-Mayıs 1957.

Donuk, A. ve diğ., *Türklük Mücahidi İsa Yusuf*, TEV. yay., İstanbul 1997.

Eminov, İ.; "Yolbars Nasıl Biriydi", *Xinjinag Tarih Materyallerinden Seçmeler-13*, Urumçi, Sincan Halk Neş. 1985, s.71-77.

Engin, M.; *Kazak Türklerinin İstanbul'daki Yeni Kenti ve Bazı Gerçekler*, Büyük Türkeli Yayınları 3, İzmir, İstiklal Matbaası, 1973.

Erhan, M., *Menderes Uzakdoğu'da*, Sucuoğlu Matbaası, İstanbul 1958.

Esir Doğu Türkistan İçin-1; İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları, (Yay. haz. Ömer Kul), Berikan Yay., Ankara 2010.

Esir Doğu Türkistan İçin-2; İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları, (Yay. Haz. Ömer Kul), Berikan Yay., Ankara 2007.

Forbes, A. D. W.; *Doğu Türkistan'daki Harp Beyleri (Doğu Türkistan'ın 1911-1949 Arası Siyasi Tarihi)*, (çev. Enver Can), DTV Yay., Münih 1990.

Gayretullah, H.; *Altaylarda Kanlı Günler*, Hamle Yayınları, İstanbul 1977.

http://lis.ly.gov.tw/nacgi/ttsweb?@0:0:1:dbini/lymeetingdb@@0.41169545131502827/01.02.2015.

Kalem Küreşi (Kalem Savaşı), http://www.uyghurweb.net/tr/uploads/files/31077 _dt.sesi46.pdf/29.10.2014.

Karahoca, A.; *Doğu Türkistan Çin Müstemlekesi*, Doğu Türkistan Dayanışma Derneği Yay, İstanbul 2008.

Kesici, A. K.; *"*Doğu Türkistan Türklerinin Türkiye'ye Göçünün 50. Yılı Münasebetiyle-I*"*, *Türk Dünyası Araştırmaları Tarih Dergisi*, S.194, Şubat 2003, s. 17-22.

Kul, Ö.; "Tarihte Düzenlenen İlk Doğu Türkistan Kurultay: Hicaz Kurultayı (1 Eylül 1954)", *Türkiyat Mecmuası*, C.25/Bahar, İstanbul 2015, s. 143-159.

Kul, Ö.; Osman Batur ve Doğu Türkistan Milli Mücadelesi (1941-1951), (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniv. Sos. Bil. Enst., İstanbul 2009.

Kul, Ö.- Tuncer, T., XX. Asırda Doğu Türkistan'da Göçler, Türk Dünyasında Sürgün ve Göç, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, İstanbul 2015, s.193-231.

Lattimore, O.; *Pivot of Asia: Xin-jiang and the Inner Asian Frontiers of China*, Little, Brown&Co., Boston 1950.

Li Dung Fang, *"*Sinkiang Halkı Türk müdür?*"*, *Altay Dergisi*, No: 2, Chungking, 25 Nisan 1945.

Li Sheng, Çin'in Xin-jiang Bölgesi Geçmişi ve Şimdiki Durumu, (çev. Xu Xinyue), Xin-jiang Halk Yayınevi, Urumçi 2006.

Oraltay, H.; "Türkistan'ın Milli İstiklal Dâvası ve Maotsi-tung ile Mareşal Çang-kay-şek", *Fedai Dergisi*, S. 43, İzmir, Aralık 1968, s.8.

Oraltay, H.; *Doğu Türkistan Tarihindeki Bazı Meseleler ve İthamlara Cevaplar*, Büyük Türkeli yayınları: 4, İstanbul 1975.

Oraltay, H.; *Hürriyet Uğrunda Doğu Türkistan Kazak Türkleri*, İstanbul 1960.

Oraltay, H.; *Hürriyet Uğrunda Doğu Türkistan Kazak Türkleri*, Türk Kültür Yayını, 2. baskı, İstanbul 1976.

Öztürk, M. A.; "Bu Hamza Uçar Ne Menem Kişi İmiş?" *Orta Doğu gazetesi*, 16.8.1975.

Rossabi, M.; *"*Xin-jiang*"*, *Encyclopedia of Asian History*, C. IV, New York 1988, s.248-254.

Sevinç, N.; "Kazak Kenti", *Bizim Anadolu gazetesi*, 3-4-5 Ağustos 1973.

Song Xi-Lian, *Uşak General Song Xi-lian'ın Kendi Ağzından*, Pekin, Çin Edebiyat Tarih Yayınları, 1986.

Targabataylı, C.; *Doğu Türkistan Tarihindeki Bazı Meseleler ve "Çinciler"*, Büyük Türkeli Yayınları 5, İstanbul 1976.

Tuncer, T.; *"Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk"*, I. Uluslararası Türk Kültürü Araştırmaları Sempozyumu (Tukas 2014), 12-13 Kasım 2014, s.270-278.

Tuncer, T.; *"Doğu Türkistan Yönetiminde Çin-Sovyet Çekişmesi"*, Akademik Bakış, S.54, Mart-Nisan 2016, s.1051-1067.

Tuncer, T.; *"Mehmet Emin Buğra'nın Mektuplarında Türkistan Sesi Dergisinin Çıkartılması Süreci"* Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, C.21, S.2, Aralık 2017, s.51-76.

Tuncer, T.; *"Bir Halk Kahramanı Osman Batur"*, Capaddocia History Journal, C.5, 2015, s.183-203.

Tuncer, T.; *"Hindistan Hükümeti'nin Doğu Türkistanlılara Yardımları"*, Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi, 11-15 Eylül 2017, Tiran-Arnavutluk, s.102-111

Turan, A. Ş.; "Vefatının 53. Yıl Dönümü Münasebeti İle Mesut Sabri Baykuzu (1887-1949)", *Gökbayrak*, No: 47, Kayseri, Mayıs-Haziran 2002, s. 5-6.

Uçar, H.; *Türkistanlılarca İstenmeyen D.P. Balıkesir Millet Vekili Adayı "İsa Yusuf Alptekin'in" Kısaca Hayat Biyografisi*, b.y. ve t.y.

Vahidi H.-Uyguri, S.; *Dr. Mesut Sabri Baykozi Hakkındaki Doğrular ve Hakikatler*, (çev. Gültekin Pehlivan Baykozi), y.y. 2003.

Wen Yong, "Yolbars Denen Kişi", (Haz: Xu Jun-sheng), *Xinjinag Tarih Materyallerinden Seçmeler-4*, Urumçi, Sincan Halk Neş. 1985, s.185-197.

Xu You-chun, *Minguo* Dönemi Meşhur Kişiler Sözlüğü, Shi-jia-zhuang, Hebei Halk Yay. 1991.

Xu Zh, "Benim Bildiğim Yolbars", *Xinjinag Tarih Materyallerinden Seçmeler-4*, Urumçi, Sincan Halk Neş. 1985, s.132-137.

Yörük, M. A.; "İstiklalin Şimdiden Tanınması Şart", *Bizim Anadolu gazetesi*, 14.12.1970.

Yörük, M. A.; "Milliyetçi Çin İle Açık Konuşma", *Bizim Anadolu gazetesi*, 13.12.1970.

Yörük, M. A.; "Sayın Büyükelçi kimseyi Aldatamaz" Bizim Anadolu gazetesi, 31.12.1970.

EKLER

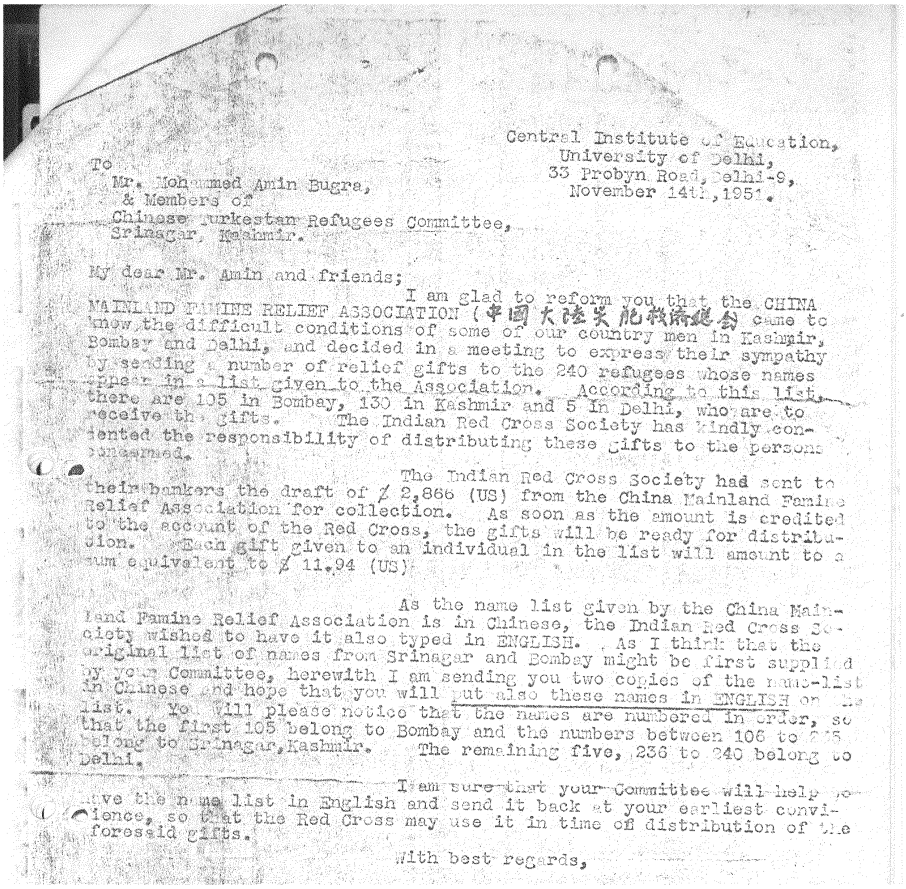

Central Institute of Education,
University of Delhi,
33 Probyn Road, Delhi-9,
November 14th, 1951.

To
Mr. Mohammed Amin Bugra,
& Members of
Chinese Turkestan Refugees Committee,
Srinagar, Kashmir.

My dear Mr. Amin and friends;

I am glad to reform you that the CHINA MAINLAND FAMINE RELIEF ASSOCIATION (中國大陸災胞救濟總會) came to know the difficult conditions of some of our country men in Kashmir, Bombay and Delhi, and decided in a meeting to express their sympathy by sending a number of relief gifts to the 240 refugees whose names appear in a list given to the Association. According to this list, there are 105 in Bombay, 130 in Kashmir and 5 in Delhi, who are to receive the gifts. The Indian Red Cross Society has kindly consented the responsibility of distributing these gifts to the persons concerned.

The Indian Red Cross Society had sent to their bankers the draft of £ 2,866 (US) from the China Mainland Famine Relief Association for collection. As soon as the amount is credited to the account of the Red Cross, the gifts will be ready for distribution. Each gift given to an individual in the list will amount to a sum equivalent to £ 11.94 (US).

As the name list given by the China Mainland Famine Relief Association is in Chinese, the Indian Red Cross Society wished to have it also typed in ENGLISH. As I think that the original list of names from Srinagar and Bombay might be first supplied by your Committee, herewith I am sending you two copies of the name-list in Chinese and hope that you will put also these names in ENGLISH on the list. You will please notice that the names are numbered in order, so that the first 105 belong to Bombay and the numbers between 106 to 235 belong to Srinagar, Kashmir. The remaining five, 236 to 240 belong to Delhi.

I am sure that your Committee will help to have the name list in English and send it back at your earliest convinience, so that the Red Cross may use it in time of distribution of the foresaid gifts.

With best regards,

Ek 1: Milliyetçi Çin'in zor durumdaki göçmenlere gönderdiği yardımlara dair belgeler

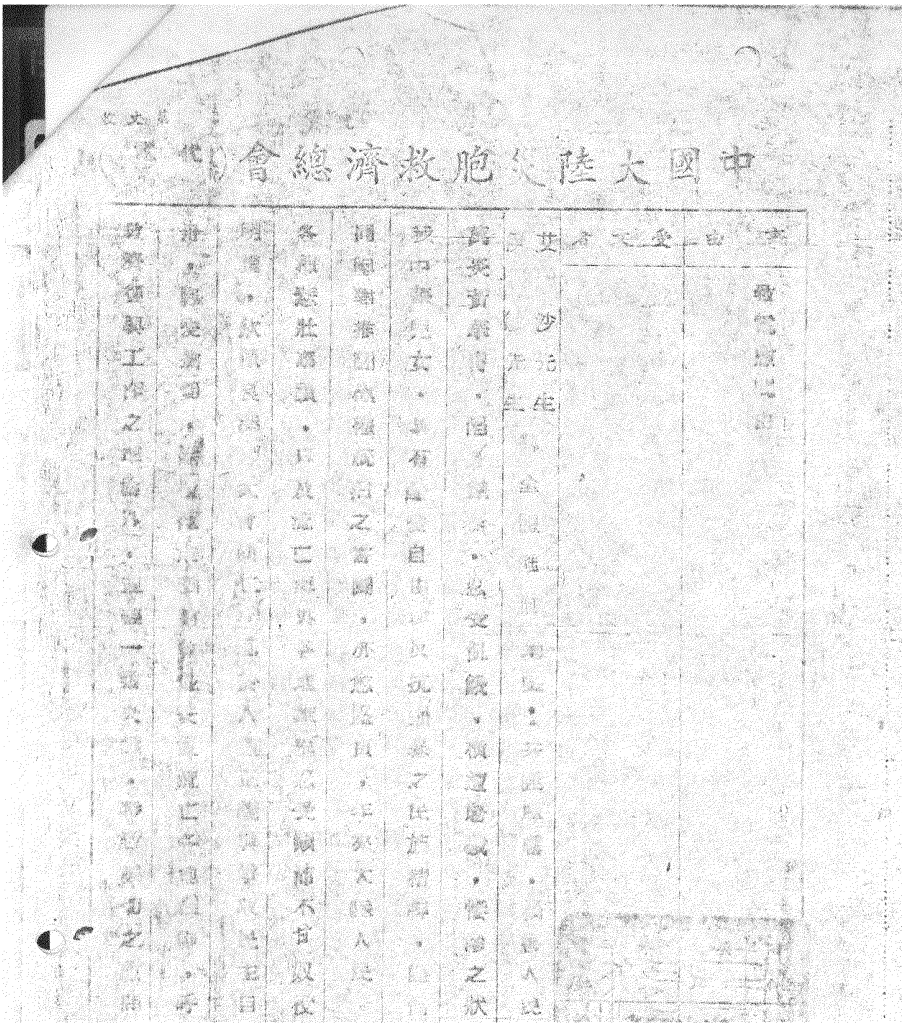
中國大陸災胞救濟總會

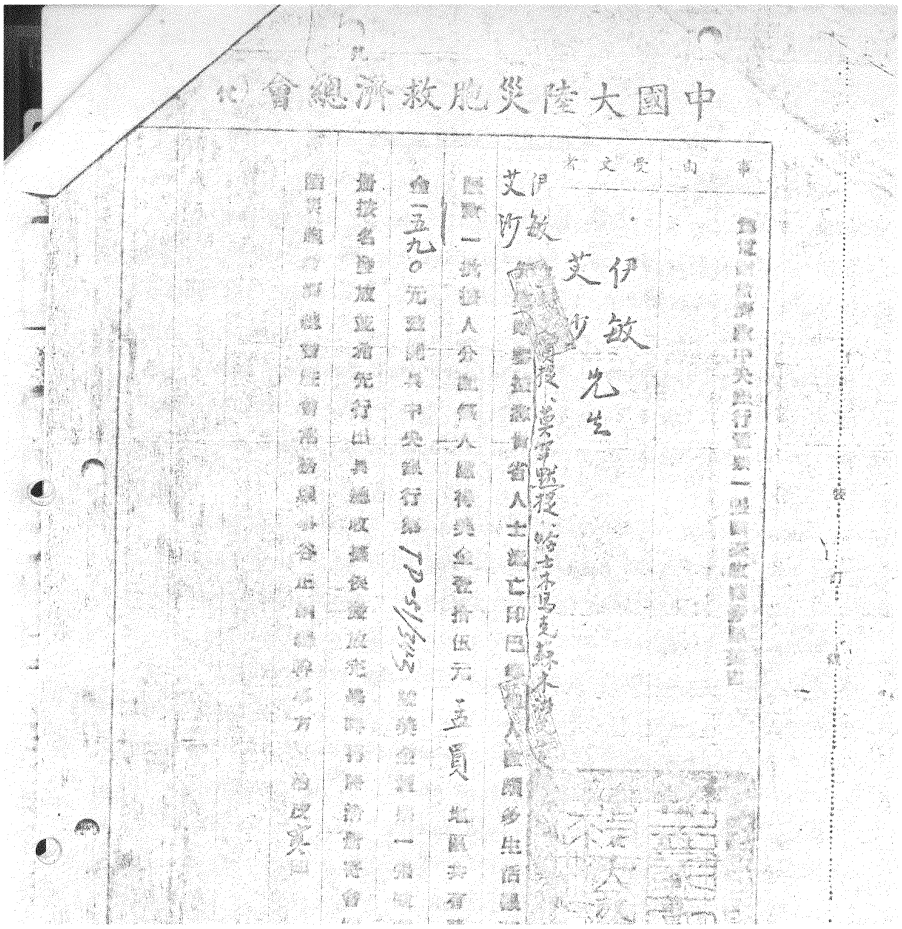

中國大陸災胞救濟總會

事由 受文者

伊敏 艾沙 先生

伊敏 艾沙

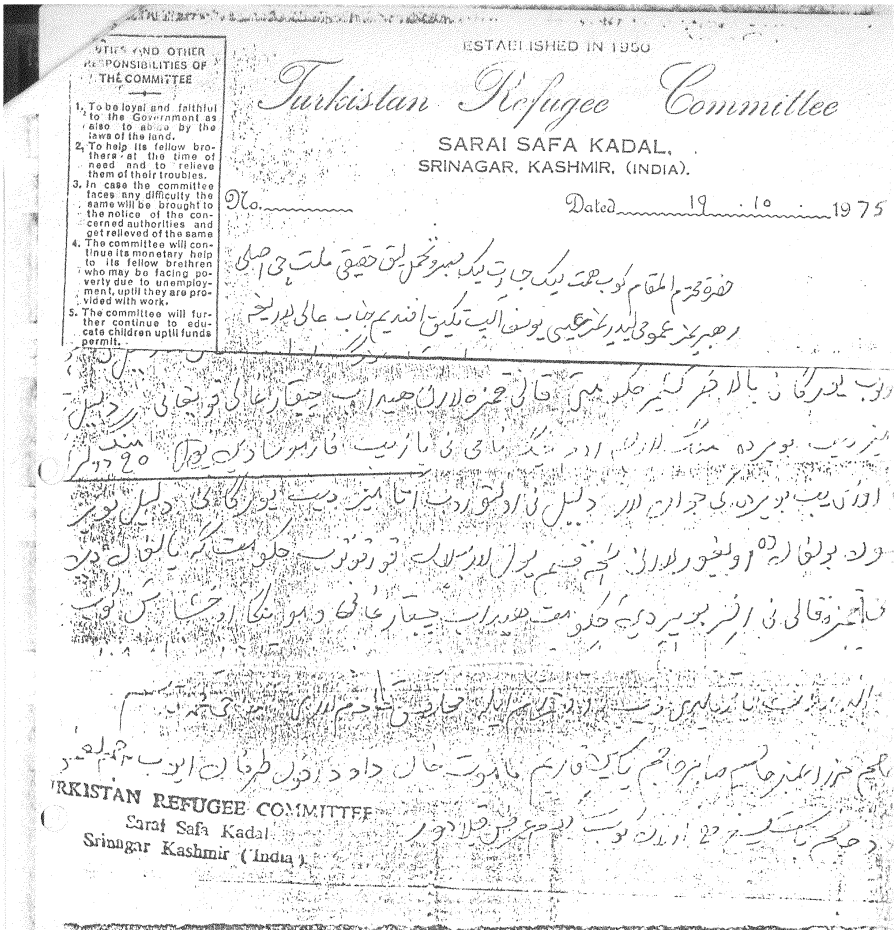

ESTABLISHED IN 1950

Turkistan Refugee Committee

SARAI SAFA KADAL,
SRINAGAR, KASHMIR, (INDIA).

No. _____ Dated 19 . 10 . 1975

...TIES AND OTHER RESPONSIBILITIES OF THE COMMITTEE

1. To be loyal and faithful to the Government as also to abide by the laws of the land.
2. To help its fellow brothers at the time of need and to relieve them of their troubles.
3. In case the committee faces any difficulty the same will be brought to the notice of the concerned authorities and get relieved of the same
4. The committee will continue its monetary help to its fellow brethren who may be facing poverty due to unemployment, uptil they are provided with work.
5. The committee will further continue to educate children uptil funds permit.

...RKISTAN REFUGEE COMMITTEE
Sarai Safa Kadal
Srinagar Kashmir (India)

Ek 2: Delilhan Canaltay'ı şikâyet eden 19 Ekim 1975 tarihli mektup

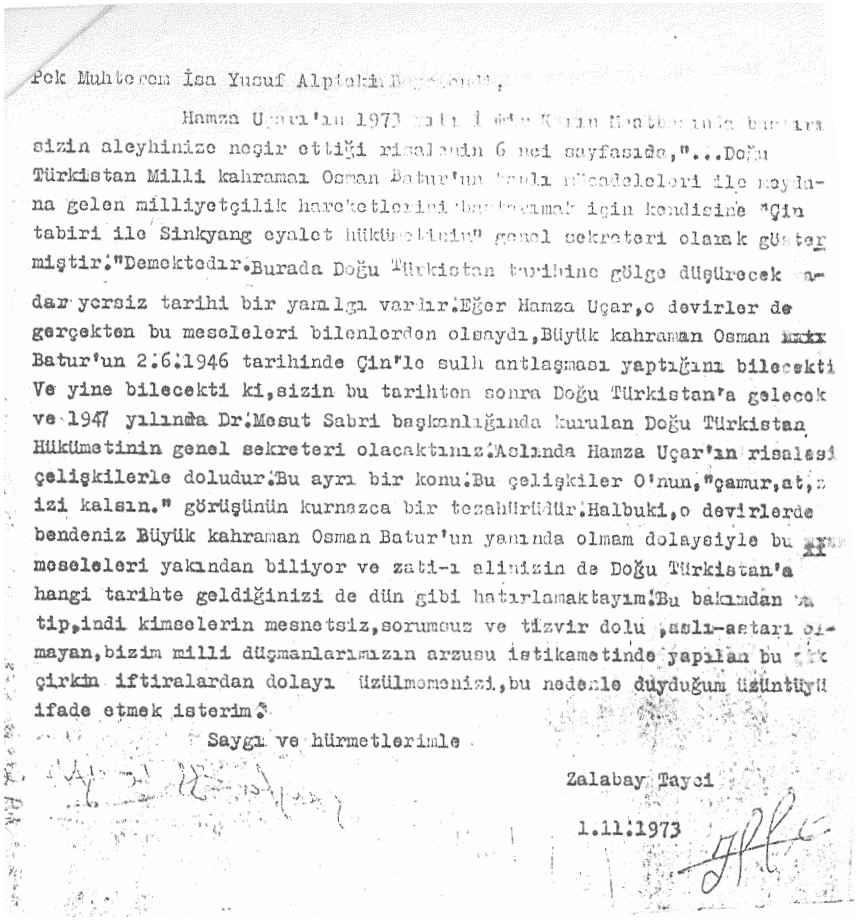

Çok Muhterem İsa Yusuf Alptekin Beyefendi,

Hamza Uçar'ın 1973 [illegible] sizin aleyhinize neşir ettiği risalenin 6 ncı sayfasında,"...Doğu Türkistan Milli kahramanı Osman Batur'un kanlı mücadeleleri ile meydana gelen milliyetçilik hareketlerini baskı altına almak için kendisine "Çin tabiri ile Sinkyang eyalet hükümetinin" genel sekreteri olarak göstermiştir."Demektedir.Burada Doğu Türkistan tarihine gölge düşürecek kadar yersiz tarihi bir yanılgı vardır.Eğer Hamza Uçar,o devirler de gerçekten bu meseleleri bilenlerden olsaydı,Büyük kahraman Osman Batur'un 2.6.1946 tarihinde Çin'le sulh antlaşması yaptığını bilecekti Ve yine bilecekti ki,sizin bu tarihten sonra Doğu Türkistan'a gelecek ve 1947 yılında Dr.Mesut Sabri başkanlığında kurulan Doğu Türkistan Hükümetinin genel sekreteri olacaktınız.Aslında Hamza Uçar'ın risalesi çelişkilerle doludur.Bu ayrı bir konu.Bu çelişkiler O'nun,"çamur,at,izi kalsın." görüşünün kurnazca bir tezahürüdür.Halbuki,o devirlerde bendeniz Büyük kahraman Osman Batur'un yanında olmam dolayısiyle bu meseleleri yakından biliyor ve zati-ı alinizin de Doğu Türkistan'a hangi tarihte geldiğinizi de dün gibi hatırlamaktayım.Bu bakımdan [illegible] tip,indi kimselerin mesnetsiz,sorumsuz ve tezvir dolu ,aslı-astarı olmayan,bizim milli düşmanlarımızın arzusu istikametinde yapılan bu [illegible] çirkin iftiralardan dolayı üzülmemenizi,bu nedenle duyduğum üzüntüyü ifade etmek isterim.

Saygı ve hürmetlerimle

Zalabay Tayci

1.11.1973

Ek 3: Zalabay Teyci, Alptekin'e hitaben yazdığı 1 Kasım 1973 tarihli mektubu

Doğu Türkistan hareketine engel olanlara Türkiye'deki D. Türkistan Türklerinin protestosu

Çin, ister kızıl, ister milliyetçi Çin olsun. Doğu Türkistanın varlığını inkâr etmekte ona Sinkiang demek suretiyle onu yutmağa çalışmaktadır. Bugün 1.824.418 km2 alanı ve onbeş milyon müslüman Türk nüfusu ile Çinin bir sömürgesi olan bu kutsal vatan, esaret zincirin de inim inim. inlemektedir. Hamza Uçar Türkistanın doğusu ve batısı yok, büyük Türkistan var demekle, bu elastiki ifade ile Doğu Türkistanın varlığını inkâr etmektedir. Doğu Türkistanı Kızıl Çon istilâsından sonra tekrar Milliyetçi Çin ile Doğu Türkistanlılar arasında, bu ülkenin istiklâl meselesi söz konusu olmuş, Doğu, Türkistanlıların. zahiride olsa, «..Gelecekte Milliyetçi Çin kıta Çinde hükümran olursa, ülkemizin istiklâlinin tanıyacağınıza yazılı söz verin.» şeklindeki teklifleri şiddetle reddedilmiştir. 1954 yılında Roma'da toplanan Orta Asya sorunu ile ilgili bir toplantıda da, Rus emperyalizmindeki Türkistanı temsil eden Sayın Veli Kayyum Han, «..Bu konferansın tutanağına imza atabilmesi için, Milliyetçi Çin delegesinin Doğu Türkistanın da istiklâlini tanıyorum demesi şart» demişti O zamanki Milliyetçi Çinin Roma büyükelçisi olan zat, Sayın Veli Kayyum Han beyin bu sözlerine karşı çıkmış, Doğu Türkistanın istiklâlini tanıyamıyacağını, ancak Batı Türkistanı tanıyabileceğini söylemişti. Çünkü Çan-Kay-Şek, Doğu Türkistanı herhangi bir Çin rejiminin değil, Çinin bir parçası olarak görmekte, onu Çin ırkının sömürgesinde bırakmaktadır. Şu halde tekrar edelim: Davamız, ülkemiz Çin rejimi değil, millet ve vatanımızın istiklâlidir. Şimdi, Doğu Türkistanın varlığını inkâr etmek en azından hatalık, onun istiklâline engel olmak, bu uğurda mücadele veren mücahitlerimize dil uzatmak ise tam anlamında milli ihsten yoksun zavallılıktır.

Hamza Uçar ,Doğu Türkistanden literatürlerde amcası Yunus Hacı ve Ocaktay Milliyetçi Çin idaresi Manas Savındaki Türklerin milli ayaklanmasından sonraki [illegible] olarak gaz odasında şehit edilmiştir. Milli kahraman Osman Batır ve mücadele arkadaşları gene Doğu Türkistanın istiklâli uğrunda darağacında şehit olmuşlardır. Dökülen binlerce Doğu Türkistanlının kanı, aziz şehitlerimizin mübarek ruhları Doğu Türkistanın varlığına tanıklık etmektedir. İnsanlık tarihinde ceilâdın eli öpülmemiş, ona saygılar sunulduğu görülmemiştir. Ama, birkaç kuruşluk çıkar için Formozalara gitmek, Çin misyonlarının elini, eteğini öpmek ve her 10 Ekimde de Sinkiang (Doğu Türkistan) adına kürsüye çıkıp bağlılık bildirmek, kendini bilenler ve insanlık şuuruna erenler için utanç vericidir.

Neden böyle halnce davamıza Hamza Uçar. ayak bağı olmaktadır? Neden Formozadan gelen bir aylık uçak biletine veya birkaç «Yeni» e Doğu Türkistanı satmakta dır? Niçin Doğu Türkistan istiklâlcileri aleyhine sürekli olarak broşürler neşir etmekte, onlara saldırmaktadır? Ve neden Formoza basını Hamza Uçar'ın faaliyetlerini serlevhalarına almakta, ona övgüler yazmaktadır? Neden Türkiyeden herhangi bir sebeple Çine gitmek isteyenler için, Taipe Hamza Uçar'dan parafe istemektedir? Çünkü, o köle ruhlu milletin Çine bağlı, Çin gayelerine hizmet etmek için sertifika almış Çin uşağıdır da ondan...

Broşürlerinde gerek Hamza Uçar, Cengiz Turanlı Mahlaslı zat ve gerekse Hasan Oraltay, «Türkistanlılar adına veya Büyük Türkçüler adına» gibi temsil ifade eden imzalar kullanmaktadır. Gerçek şudur: Rus sömürgesindeki Türkistanlıların temsilcileri, Türkiyede Türkistanlılar Yardımlaşma Derneği mensuplarıyla Avrupadaki Türkistanlıların yetkili temsilcileri ise, Doğu Türkistan Göçmenler Derneği mensupları[illegible] Sayın Isa Yusuf Alptekin ve Sayın Haci Osman Taştan beylerin liderliğindeki teşekküllerdir. Bunların haricindeki uydurma teşekküller ve yetkili olduklarını söyliyen kimseleri, özellikle Hamza Uçar'ı tanımıyoruz. Bu böyle, bilinsin...

Emelimiz, birinci hedefte Doğu Türkistanın istiklâlini elde etmek, ikinci hedef de büyük Türkistanı kurmaktır.

Kahrolsun, kızılı ile milliyetçisi ile bütün Çin emperyalizmi ve onun sermizdaki uşakları...

Yaşasın Doğu Türkistan istiklâlinin yiğit savaşçıları, var olsun bağımsız dünya Türklüğü...

TÜRKİYEDEKİ DOĞU TÜRKİSTAN TÜRKLERİ

1) Bugün 18 Ekim 1975 Cumartesi günü saat 18.00 den itibaren Hacı Zalebay Tayci'nin evinde aşağıdaki listede isim ve imzaları bulunan bizler, muhtelif tarihlerde HAMZA UÇAR ve HASAN ORALTAY tarafından, İsa Yusuf Alptekin ve milli meselelerimizle ilgili propaganda broşürlerine cevap vermek üzere, Doğu Türkistanlıların, onları temsilediğine dair oybirliği ile, gerek basın ve gerekse yazı kanalı ile cevap vermeğe karar verdik ve imzaladık.

2) Doğu Türkistanın lideri İsa Yusuf Alptekin ve Osman Taştarı'dır.

Sıra No.	Adı Soyadı
1	Osman Taştan
2	Ali Öztürk
3	Nurgocay Bahadır
4	Kayyummolla İyimolla
5	Abdullah Savaş
6	İnayet Türkel
7	Minzat Aksel
8	Toker Dönmez
9	Şehzade Şerefli
10	Köken Cevher
11	Kocanay Turnalı
12	Bayımbay Güven
13	Davut Öztürk
14	Hızırbek Gayretullah
15	Abdüveli Can
16	Efzali Cad
17	Kahraman Çakmak
18	Tokay Toktasın
19	[illegible]nbek Demir
20	Osman Altay
21	Dosmehmet Bükey
22	Bahadırhan Batay
23	Kelgenbay Tolga
24	Köptürge Başol
25	Z. Ali Kızılay
26	Yahya Köse
27	Toktaybay Orhan
28	Osman Can
29	Narihat Türkel
30	İsmail Barkül
31	Ramazan Çalışkan
32	Kutlu Sevinç
33	Kasım Çetingöz
34	Muhammed Kaşa
35	Abdüsselâm Aykanat
36	Malik Şerefli
37	Tavıskan Selvi
38	Nurdan Görgen
39	Adilbay Altınay
40	Abdülkebir Akyol
41	Ayumhan Satıcı
42	Tevfik Altınmakas
43	Übeydullah Olgun
44	Celil Güler
45	Sansızbay Akıncı
46	Musa Kelam Kalıpçı
47	Ebutan Gazi
48	Caksılık Erol
49	Şükürbay Arı
50	İskender Gökay
51	Malik Ensar Akyol
52	İbrahim Çakmak
53	Amunallah Türkkan
54	Erpolat Dönmez
55	Hasan Güder
56	Mehmet Demir
57	İdris Üşümez
58	Irıshan Mutlukan
59	Delil Murat Selvi
60	Abdülhak Kubilay
61	Abdül Mansur Akyol
62	Habibullah Altınay
63	Murat Aksel
64	Numan Bahadır
65	Murat Bıçakçı
66	Halil İyimolla
67	Sultan Savaş
68	Aziz Malkoç
69	Nursal Kırgızlı
70	Bedirhan Gürkan
71	Beyilhan Güler
72	Abdülkehir Türkeş
73	Kurban Saka

Ek 4: 18 Ekim 1975 tarihinde 76 Doğu Türkistanlının Alptekin ve milli meselelerle ilgili gerek yazı gerekse basın yoluyla cevap vereceklerine dair aldıkları karar

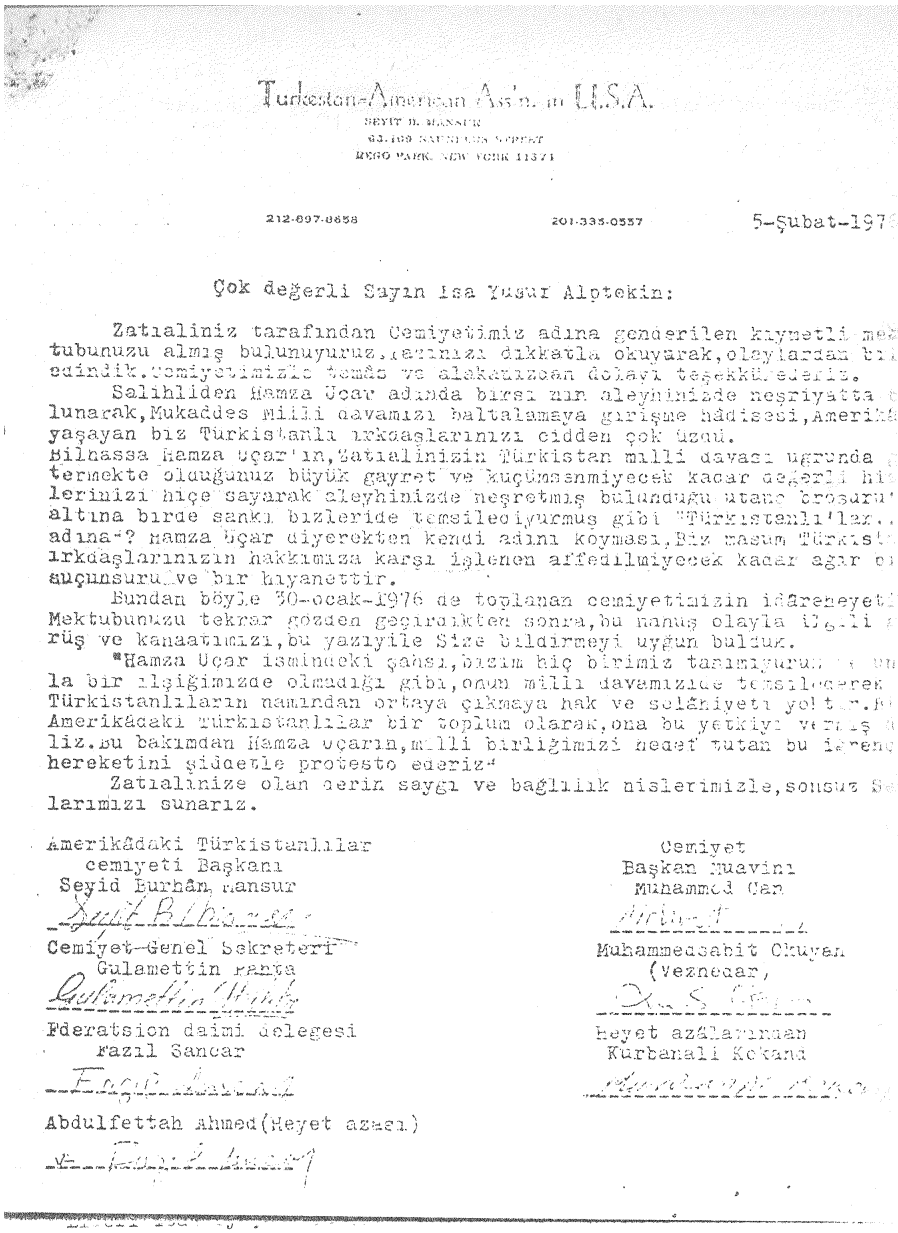

Turkestan-American Ass'n. in U.S.A.
SEYIT B. MANSUR
63-109 NAUNDERS STREET
REGO PARK, NEW YORK 11374

212-897-8658 201-335-0557 5-Şubat-197

Çok değerli Sayın Isa Yusuf Alptekin:

Zatıaliniz tarafından Cemiyetimiz adına genderilen kıymetli mektubunuzu almış bulunuyuruz. Yazınızı dikkatla okuyarak, olaylardan bi edindik. Cemiyetimizle temâs ve alakanızdan dolayı teşekkür ederiz.

Salihliden Hamza Uçar adında birsi nin aleyhinizde neşriyatta bulunarak, Mukaddes Milli davamızı baltalamaya girişme hâdisesi, Amerikâ yaşayan biz Türkistanlı ırkdaşlarınızı cidden çok üzdü.

Bilhassa Hamza Uçar'ın, Zatıalinizin Türkistan milli davası uğrunda g termekte olduğunuz büyük gayret ve kuçümsenmiyecek kadar değerli hi lerinizi hiçe sayarak aleyhinizde neşretmiş bulunduğu utanç broşuru altına birde sanki bizleride temsilediyurmuş gibi "Türkistanlı'lar.. adına"? Hamza Uçar diyerekten kendi adını koyması, Biz masum Türkist ırkdaşlarınızın hakkımıza karşı işlenen affedilmiyecek kadar ağır bi suçunsuru ve bir hıyanettir.

Bundan böyle 30-ocak-1976 de toplanan cemiyetimizin idâreheyeti Mektubunuzu tekrar gözden geçirdikten sonra, bu nahuş olayla ilgili g rüş ve kanaatımızı, bu yazıyile Size bildirmeyi uygun bulduk.

"Hamza Uçar ismindeki şahsı, bizim hiç birimiz tanımıyuruz ve un la bir ilşiğimizde olmadığı gibi, onun milli davamızıde temsilederek Türkistanlıların namından ortaya çıkmaya hak ve selâhiyeti yoktur. B Amerikâdaki Türkistanlılar bir toplum olarak, ona bu yetkiyi vermiş d liz. Bu bakımdan Hamza Uçarın, milli birliğimizi hedef tutan bu iğrenç hereketini şiddetle protesto ederiz"

Zatıalinize olan derin saygı ve bağlılık hislerimizle, sonsuz Se larımızı sunarız.

Amerikâdaki Türkistanlılar cemiyeti Başkanı
Seyid Burhân Mansur
Seyit B. Mansur

Cemiyet Başkan Muavini
Muhammed Can
Muhammed Can

Cemiyet Genel Sekreteri
Gulamettin Rahta
Gulamettin Rahta

Muhammedsabit Okuyan
(Veznedar)
[illegible]

Fderatsion daimi delegesi
Fazıl Sancar
Fazıl Sancar

Heyet azâlarından
Kurbanali Kokand
[illegible]

Abdulfettah Ahmed (Heyet azası)
[illegible]

İsa Yusuf Alptekin Bey Hazretleri" diye hitap etmesine ne buyrulur?

Ek 5: 5 Şubat 1975 tarihli Amerika'daki Türkistanlılar Derneği Başkan ve yöneticilerinin Hamza Uçar'ın yanlışlarını kaleme aldıkları mektup

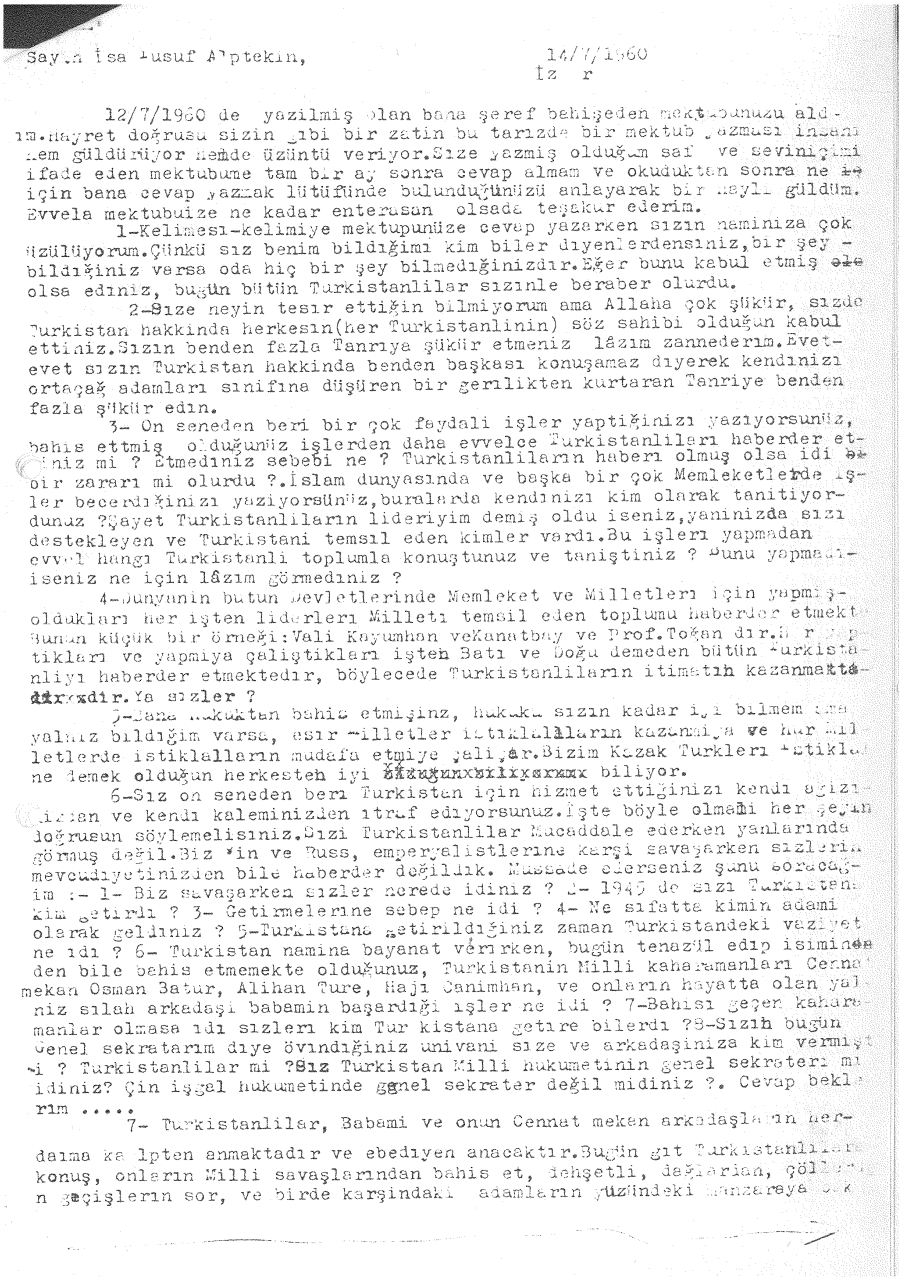

Sayın İsa Yusuf Alptekin, 14/7/1960
İzmir

12/7/1960 de yazilmiş olan bana şeref bahişeden mektubunuzu aldım. Hayret doğrusu sizin gibi bir zatin bu tarızda bir mektub yazması insanı hem güldürüyor hemde üzüntü veriyor. Size yazmiş olduğum saf ve seviniçimi ifade eden mektubume tam bir ay sonra cevap almam ve okuduktan sonra ne için bana cevap yazmak lütüfünde bulunduğunüzü anlayarak bir hayli güldüm. Evvela mektubuize ne kadar enterasan olsada teşakur ederim.

1-Kelimesi-kelimiye mektupunüze cevap yazarken sızın naminiza çok üzülüyorum. Çünkü sız benim bildiğimi kim biler diyenlerdensiniz, bir şey - bildiğiniz varsa oda hiç bir şey bilmediğinizdir. Eğer bunu kabul etmiş olsa ediniz, bugün bütün Turkistanlilar sızınle beraber olurdu.

2-Size neyin tesir ettiğin bilmiyorum ama Allaha çok şükür, sızde Turkistan hakkinda herkesin(her Turkistanlinin) söz sahibi olduğun kabul ettiniz. Sızın benden fazla Tanrıya şükür etmeniz lâzım zannederim. Evet-evet sızın Turkistan hakkinda benden başkası konuşamaz diyerek kendinizi ortaçağ adamları sınifına düşüren bir gerilikten kurtaran Tanriye benden fazla şükür edin.

3- On seneden beri bir çok faydali işler yaptiğinizi yazıyorsunüz, bahis ettmiş olduğunüz işlerden daha evvelce Turkistanlileri haberder ettiniz mi ? Etmediniz sebebi ne ? Turkistanlilarin haberi olmuş olsa idi bir zararı mi olurdu ?. İslam dunyasında ve başka bir çok Memleketlerde işler becerdiğinizi yaziyorsünüz, buralarda kendinizi kim olarak tanitiyordunuz ? Şayet Turkistanlilarin lideriyim demiş oldu iseniz, yaninizda sızı destekleyen ve Turkistani temsil eden kimler vardı. Bu işleri yapmadan evvel hangi Turkistanli toplumla konuştunuz ve taniştiniz ? Bunu yapmadı-iseniz ne için lâzım görmediniz ?

4-Dunyanin butun Devletlerinde Memleket ve Milletleri için yapmiş-oldukları her işten liderleri Milleti temsil eden toplumu haberder etmekte. Bunun küçük bir örneği: Vali Kayumhan veKanatbay ve Prof. Toğan dır. Her yaptikları ve yapmiya çaliştikları işten Batı ve Doğu demeden bütün Turkistanliyi haberder etmektedir, böylecede Turkistanlilarin itimatın kazanmaktadır. Ya sızler ?

5-Bana hukuktan bahis etmişinz, hukuku sızın kadar iyi bilmem ama yalnız bildiğim varsa, esir Milletler istiklalların kazanmiya ve hur Milletlerde istiklalların mudafa etmiye çaliçar. Bizim Kazak Turkleri istiklal ne demek olduğun herkesten iyi biliyor.

6-Sız on seneden beri Turkistan için hizmet ettiğinizi kendi ağizinizdan ve kendi kaleminizden itraf ediyorsunuz. İşte böyle olmalı her şeyin doğrusun söylemelisiniz. Sizi Turkistanlilar Mucaddale ederken yanlarında görmuş değil. Biz Çin ve Russ, emperyalistlerine karşi savaşarken sizlerin mevcudiyetinizden bile haberder değildik. Mussade ederseniz şunu soracağim :- 1- Biz savaşarken sizler nerede idiniz ? 2- 1945 de sızı Turkistana kim getirdi ? 3- Getirmelerine sebep ne idi ? 4- Ne sıfatta kimin adami olarak geldiniz ? 5-Turkistana getirildiğiniz zaman Turkistandeki vaziyet ne idi ? 6- Turkistan namina bayanat verirken, bugün tenazül edip isiminden bile bahis etmemekte olduğunuz, Turkistanin Milli kaharamanları Cennat mekan Osman Batur, Alihan Ture, Hajı Canimhan, ve onların hayatta olan yalniz sılah arkadaşi babamin başardığı işler ne idi ? 7-Bahisi geçen kaharamanlar olmasa idi sızleri kim Tur kistana getire bilerdi ?8-Sızın bugün Genel sekratarım diye övindiğiniz univani size ve arkadaşiniza kim vermişti ? Turkistanlilar mi ?Sız Turkistan Milli hukumetinin genel sekrateri mi idiniz? Çin işgal hukumetinde genel sekrater değil midiniz ?. Cevap beklerim .....

7- Turkistanlilar, Babami ve onun Cennat meken arkadaşlarin herdaima kalpten anmaktadır ve ebediyen anacaktır. Bugün git Turkistanlilara konuş, onların Milli savaşlarından bahis et, dehşetli, dağlardan, çöllerden geçişlerin sor, ve birde karşindaki adamların yüzündeki manzaraya bak

Ek 6: Hasan Oraltay'ın Alptekin'e hitaben 14 Temmuz 1960 tarihli mektubu

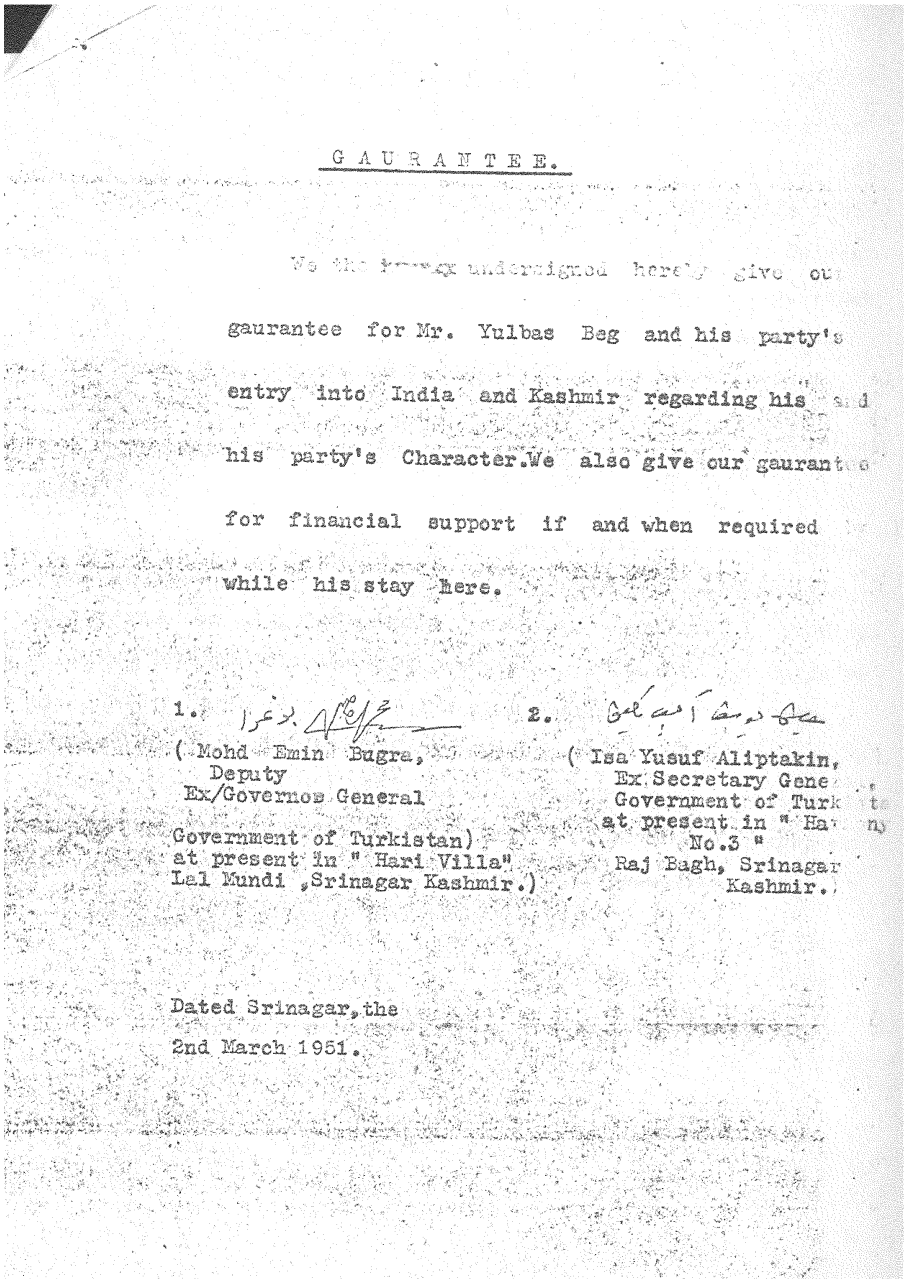

GAURANTEE.

We the [illegible] undersigned hereby give our gaurantee for Mr. Yulbas Beg and his party's entry into India and Kashmir regarding his and his party's Character. We also give our gaurantee for financial support if and when required while his stay here.

1. (Mohd Emin Bugra,
Deputy
Ex/Governor General
Government of Turkistan)
at present in " Hari Villa"
Lal Mundi ,Srinagar Kashmir.)

2. (Isa Yusuf Aliptakin,
Ex Secretary Gene
Government of Turk
at present in " Ha
No.3 "
Raj Bagh, Srinagar
Kashmir.)

Dated Srinagar, the
2nd March 1951.

Ek 7: Buğra ve Alptekin'in Yolbars için verdikleri 2 Mart 1951 tarihli garanti belgesi

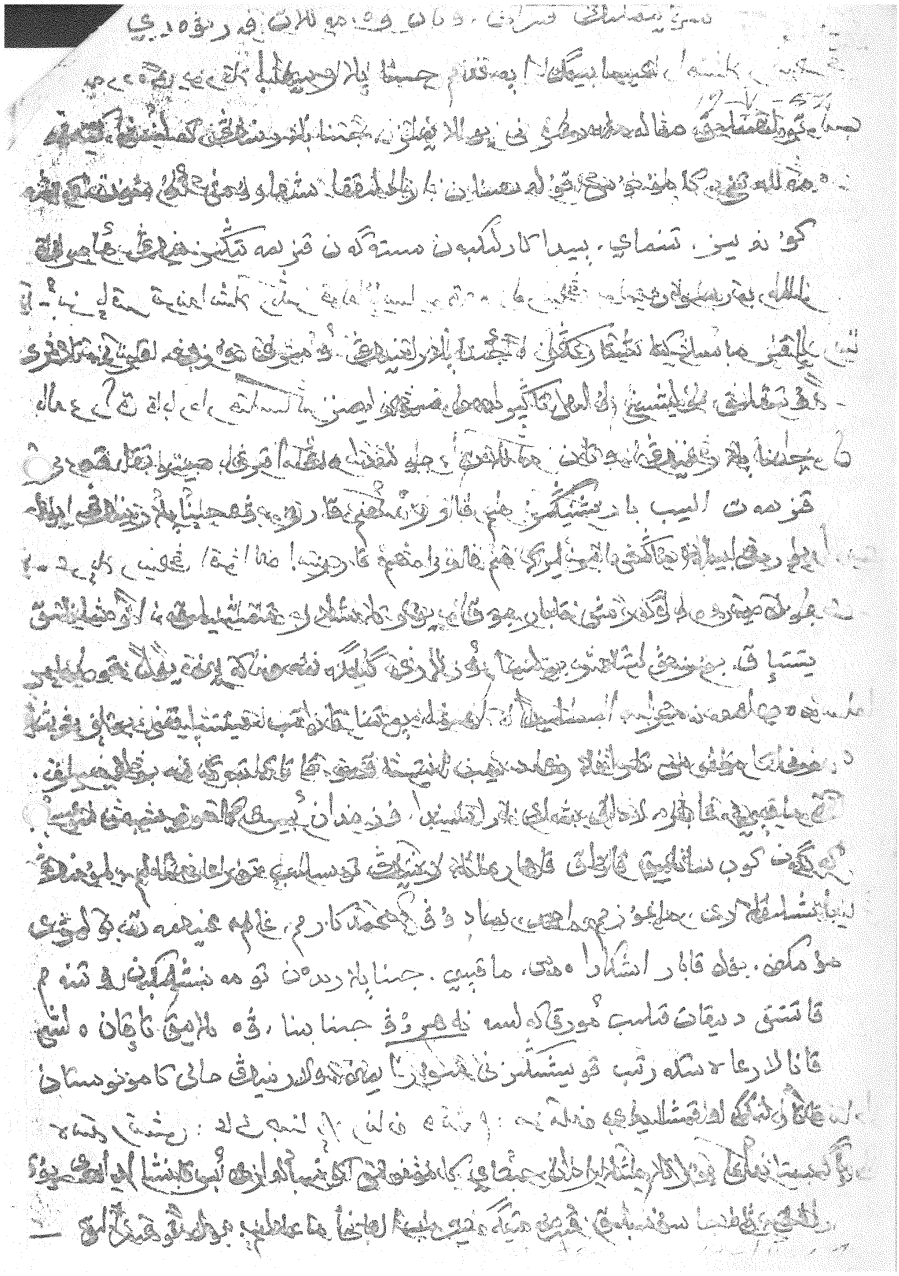

Ek 8: Alptekin'e Alibek Hakim ve Hamza Uçar'ın 12.5.1952 tarihli mektubu

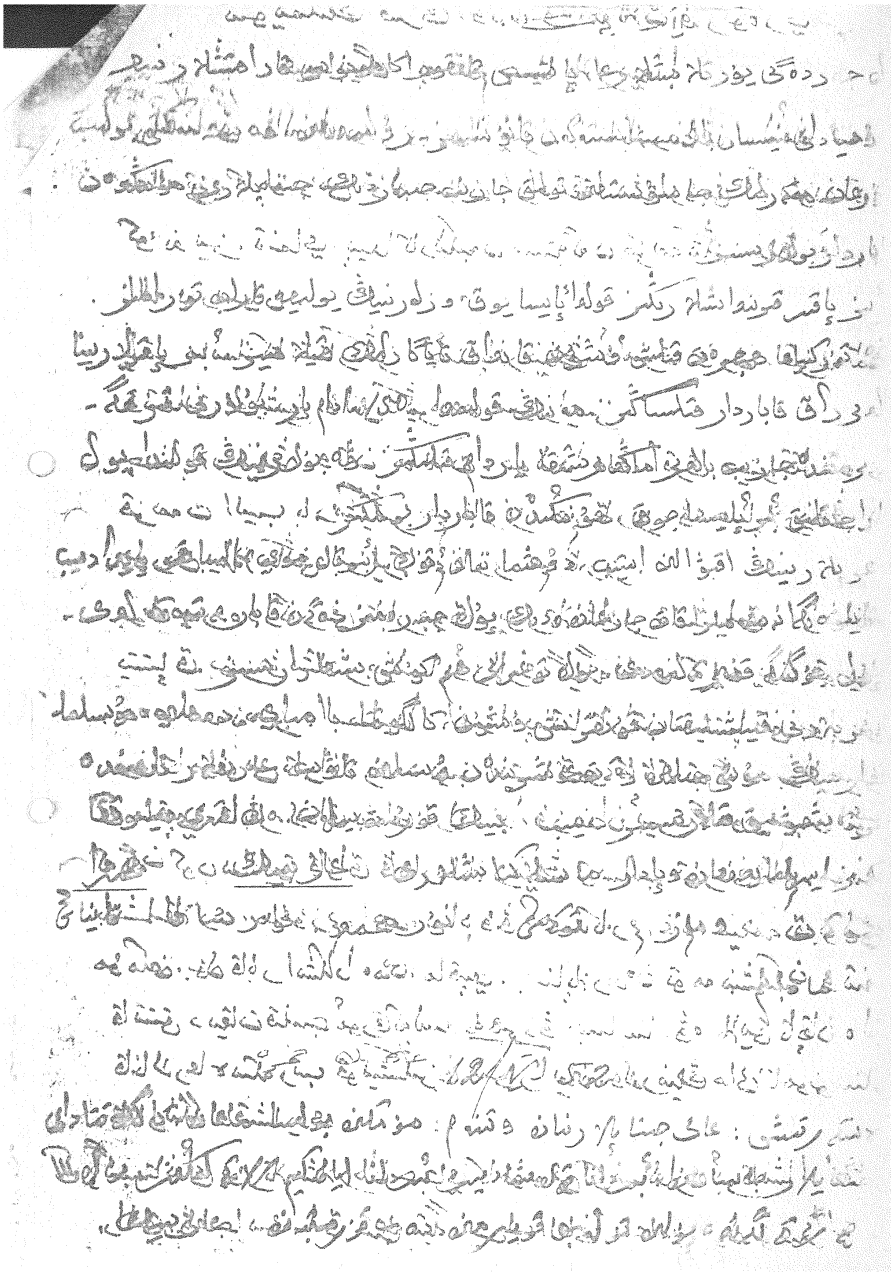

Ek 8: Alptekin'e Alibek Hakim ve Hamza Uçar'ın 12.5.1952 tarihli mektubu